

Onderzoek steunfiguren voor kinderen in familierechtelijke en jeugdbeschermingsprocedures

Eindrapport

Managementsamenvatting

Inleiding en doelstelling

Kinderen die betrokken zijn bij een familierechtelijke of jeugdbeschermingsprocedure bevinden zich in een kwetsbare positie, waarin beslissingen worden genomen die diep ingrijpen in hun dagelijks leven. In de praktijk ervaren zij echter vaak een gebrek aan duidelijkheid, invloed en continuïteit in begeleiding gedurende deze trajecten. Eerder onderzoek toont aan dat kinderen in deze context behoefte hebben aan een betrouwbare, onafhankelijke steunfiguur die hen begeleidt voor, tijdens en na juridische procedures. De doelstelling van dit onderzoek is om bestaande vormen van ondersteuning te inventariseren, te analyseren in hoeverre deze aansluiten bij de specifieke behoeften van kinderen, en te beoordelen op hun uitvoerbaarheid binnen de Nederlandse context.

Onderzoeksopzet

We onderzochten de volgende vier centrale vragen:

- Wat zijn wetenschappelijke inzichten over ondersteuning van minderjarigen bij familierechtelijke- en jeugdbeschermingsprocedures?
- Wat is de behoefte aan ondersteuning van minderjarigen bij familierechtelijke- en jeugdbeschermingsprocedures voorafgaand, tijdens en na een procedure?
- Wat zijn de lessen die Nederland kan leren van een internationale vergelijking met Scandinavië, België en het Verenigd Koninkrijk in de ondersteuning van het kind tijdens familierechtelijke- en jeugdbeschermingsprocedures?
- Welke vormen van ondersteuning bestaan er voor minderjarigen die betrokken zijn bij familierechtelijke- en jeugdbeschermingsprocedures?

Het onderzoek is uitgevoerd met behulp van een documentanalyse van relevante wetenschappelijke literatuur en beleidsdocumenten, semigestructureerde interviews met professionals, organisaties en ervaringsdeskundigen, en groepssessies met ervaringsdeskundigen en ervaringsdelers.

Bevindingen op hoofdlijnen

De ondersteuningsbehoeften van kinderen zijn breed en contextafhankelijk, maar kunnen overwegend worden geclusterd in de volgende vier kerngebieden.

- Gewicht in en verantwoording van besluitvorming: behoefte om gehoord te worden en inzicht te krijgen in hoe hun inbreng wordt meegewogen.
- Veiligheid en vertrouwen: behoefte aan een onafhankelijke en betrouwbare vertrouwenspersoon.
- Continuïteit: behoefte aan een stabiele en duurzame relatie met één vaste steunfiguur gedurende het hele traject.
- Geschikte informatie: behoefte aan begrijpelijke, leeftijdsadequate uitleg over het verloop en de betekenis van procedures.

Effectieve ondersteuning is afhankelijk van een aantal cruciale werkzame elementen:

- onafhankelijkheid van betrokken instanties en ouders;
- continuïteit en duurzaamheid van de relatie tussen kind en steunfiguur;
- passende communicatie afgestemd op leeftijd en ontwikkelingsniveau;
- ondersteuning bij procesdeelname (zoals voorbereiding op gesprekken of zittingen);
- brede toegankelijkheid voor alle kinderen, ongeacht sociaaleconomische of procedurele context.

Managementsamenvatting

Steunfiguren in Nederland

In Nederland zijn er verschillende vormen van steunfiguren, die we in kaart hebben gebracht en hebben gewaardeerd op de mate waarin ze voldoen aan de behoeften, en de uitvoerbaarheid.

Kindbehartiger: behartigen de wensen van kinderen in familierechtelijke conflicten, voert gesprekken met kind en ouders. Kindbehartigers hebben inhoudelijke expertise van de juridische trajecten, en kunnen het kind begeleiden bij deze trajecten.

Villa Pinedo: vrijwillige en getrainde ervaringsdeskundigen (18–26 jaar). Deze buddy's ondersteunen kinderen bij scheidingssituaties en afgeleide problematiek, via direct appcontact met de kinderen. Ze geven emotionele ondersteuning, gericht op herkenning, erkenning en zelfvertrouwen, maar hebben geen inhoudelijke expertise in juridische trajecten.

JIM (Jouw Ingebrachte Mentor): door het kind zelf gekozen vrijwillige vertrouwenspersonen uit eigen omgeving. Mentoren bieden emotionele steun, werken samen met bij het gezin betrokken hulpverleners. Ze kunnen deze steun bieden voor kinderen in familierechtelijke en jeugdzorgtrajecten, maar hebben geen inhoudelijke expertise van juridische trajecten.

Bijzondere curator: worden door rechter benoemd bij belangenconflict tussen kind en ouders. Zijn advocaten of gedragswetenschappers. Behartigen het belang van het kind in juridische procedures, en brengen verslag uit aan rechtbank. Ze bieden voornamelijk praktische ondersteuning bij de juridische trajecten, en in mindere mate emotionele ondersteuning.

Expex (Experienced Experts): Vrijwillige en getrainde jongeren met eigen jeugdzorgervaring die optreden als maatje of adviseur voor kinderen in jeugdzorgtrajecten. Expex geven emotionele ondersteuning en hebben geen inhoudelijke expertise van juridische trajecten.

Kindercoach in de rechtbank: Onafhankelijke kindercoaches (8–18 jr) bieden kinderen d.m.v. een spreekuur in de rechtbank een veilige plek voor advies, begeleiding, of om verhaal te delen. Ze maken geen dossier en werken niet samen met hulpverleners of rechtbank. Kindercoaches bieden vooral emotionele ondersteuning en praktische hulp, en hebben geen inhoudelijke expertise van juridische trajecten.

Gezinsadvocaat: multidisciplinair duo van advocaat en gedragswetenschapper dat gezinnen begeleidt bij familierechtelijke conflicten. Ze spreken apart met het kind, en zetten het belang van het kind centraal bij conflictresolutie. In tegenstelling tot de andere steunfiguren in dit onderzoek richt de Gezinsadvocaat zich op conflictresolutie voor het gezin als geheel; diegene behartigt dus niet *uitsluitend* de belangen van het kind.

Internationaal is ondersteuning voor kinderen systematischer en vroegtijdiger georganiseerd, en daarmee breder toegankelijk
Een vergelijkende analyse met Scandinavië, het Verenigd Koninkrijk en België laat zien dat deze landen ondersteuning voor kinderen structureler, eerder en onafhankelijker hebben georganiseerd dan in Nederland. In Scandinavië ligt de nadruk op preventie, vroegtijdige bemiddeling en de structurele aanwezigheid van vertrouwenspersonen. In het Verenigd Koninkrijk wordt elk kind bij aanvang van een procedure begeleid door een Children's Guardian, die fungeert als vaste, onafhankelijke vertegenwoordiger en coördinator van ondersteunende diensten. In België is het recht op een vertrouwenspersoon wettelijk verankerd, met structurele toegang tot bemiddeling en rechtsbijstand. De lessen die we kunnen trekken uit de internationale vergelijking liggen in het systematisch, vroegtijdig en institutioneel inbedden van ondersteuning van kinderen in juridische processen, wat leidt tot hogere toegankelijkheid en continuïteit van zorg.

Managementsamenvatting | conclusies en aanbevelingen

Conclusies

- ▶ Behoeften van kinderen zijn divers, maar verschillen niet tussen familierechtelijke en jeugdbeschermingsprocedures. Op hoofdlijnen bestaan de behoeften voornamelijk uit twee aspecten: inhoudelijke ondersteuning bij de juridische processen, en emotionele ondersteuning.
- ▶ Bestaande ondersteuningsvormen zijn ook divers, en er is niet één bestaande vorm die in alle verschillende behoeften van kinderen kan voorzien. Ook ontbreekt coördinatie.
- ▶ Er is een sterke behoefte aan kindvriendelijke terugkoppeling en uitleg na een gerechtelijke uitspraak.
- ▶ Kinderen blijken weinig bekend met het scala aan ondersteuningsvormen, en doorverwijzing vanuit de Rechtspraak gebeurt beperkt.
- ▶ In andere landen wordt meer ingezet op bemiddeling, vroegtijdige doorverwijzing en eerdere ondersteuning, dit gebeurt onder andere vanuit de rechtbanken.

Aanbevelingen

- ▶ Ondersteuning van kinderen vraagt om een netwerkbenadering. Op basis van de diverse behoeften lijkt het niet realistisch om te streven naar één steunfiguur die aan alle behoeften voldoet, maar is vooral een passende inzet van verschillende vormen nodig.
- ▶ Pro-actievere doorverwijzing vanuit de rechtspraak is nodig, omdat een gebrek aan bekendheid zorgt dat kinderen niet de juiste ondersteuning krijgen.
- ▶ Zet in op éérdere ondersteuning en doorverwijzing; nu komt ondersteuning vaak pas gedurende het proces.
- ▶ Maak kindvriendelijke terugkoppeling structureel onderdeel van de procedure.
- ▶ Geef bemiddelingstrajecten een centralere rol bij de oplossing van familierechtelijke conflicten.
- ▶ Onderzoek de mogelijkheden voor het inrichten van een coördinerende rol zoals de Children's Guardian in het Verenigd Koninkrijk, of een alternatieve manier om aanvullende ondersteuning voor het kind aan het begin van elk proces te coördineren.

Inhoudsopgave

1. Inleiding

2. Analyse van behoeften
(vraag)

3. Analyse van
ondersteuningsvormen
(aanbod)

4. Synthese: waardering van
ondersteuningsvormen

5. Conclusies en aanbevelingen

6. Bijlagen

Auteurs: Goos Hofstee, Lynn Spengler, Renske Kroeze,
Milou van Helmond, Sander Geurts, Aukje Hilderink

Datum: 17/12/2025

Ons kenmerk: GJ343

1. Inleiding

Inleiding | Aanleiding, doelstelling, leeswijzer

Aanleiding

Uit diverse onderzoeken, waaronder het ervaringsonderzoek van Villa Pinedo¹, weten we dat kinderen in juridische procedures behoefte hebben aan een steunfiguur die hen tijdens juridische procedures kan begeleiden, waaronder voorafgaand, tijdens en na het kindgesprek. Hier bestaat momenteel nog geen standaard vorm voor. In het Wetgevingsoverleg (WGO) debat van 11 november 2024 is een motie aangenomen waarin wordt opgeroepen om in kaart te brengen hoe standaard bijstand aan minderjarigen rond kinderschermingsmaatregelen vorm kan krijgen.² Dit onderzoek komt onder andere tegemoet aan die motie.

Doelstelling

Doel van dit onderzoek is om een inventarisatie te maken van bestaande ondersteuningsvormen, en te onderzoeken op welke manier deze ondersteuningsvormen tegemoet komen aan de behoeften van kinderen. Daarnaast onderzoeken we de praktische uitvoerbaarheid van deze ondersteuningsvormen. Hiermee kunnen we inzicht creëren in manieren waarop ondersteuning vorm kan krijgen. Tenslotte onderzoeken we ook welke lessen er eventueel zijn te trekken uit de manier waarop ondersteuning voor kinderen in juridische processen in het buitenland is georganiseerd.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1: aanleiding, scope en onderzoeksmethoden

In dit hoofdstuk schetsen we de aanleiding en de context van het onderzoek.

Hoofdstuk 2: analyse van de vraag

In dit hoofdstuk gaan we in op de *stressoren* die kinderen ervaren tijdens juridische processen, de *behoeften* die deze stressoren veroorzaken, en *werkzame bestanddelen* van ondersteuning die we hieruit kunnen afleiden.

Hoofdstuk 3: analyse van het aanbod

In dit hoofdstuk maken we een inventarisatie van het brede scala aan steunfiguren, en gaan we in op doelstellingen, activiteiten, doelgroep, reikwijdte, en kosten van elke steunfiguur. Daarnaast geven we door middel van een beknopte context en inventarisatie inzicht in de ondersteuning van kinderen in Scandinavië, het Verenigd Koninkrijk en België. Hieruit trekken we lessen die voor Nederland relevant kunnen zijn.

Hoofdstuk 4: synthese: waardering van ondersteuningsvormen

In dit hoofdstuk leggen we vraag en aanbod naast elkaar, door middel van een waardering van de verschillende ondersteuningsvormen.

Hoofdstuk 5: conclusies en aanbevelingen

We eindigen het rapport met een overzicht van de conclusies van het onderzoek, en doen een aantal aanbevelingen die richting kunnen geven bij het vervolproces van het beter vormgeven van ondersteuning van kinderen in gerechtelijke procedures.

Inleiding | Onderzoeksvragen en methoden

Onderzoeksvragen

De centrale onderzoeksvraag luidt:

Hoe kan ondersteuning en bijstand aan minderjarigen rond familierechtelijke- en jeugdbeschermingsprocedures in het familie- en jeugdrecht vorm krijgen?

De deelvragen hierbij zijn:

- Wat zijn wetenschappelijke inzichten over ondersteuning van minderjarigen bij familierechtelijke- en jeugdbeschermingsprocedures?
- Welke vormen van ondersteuning bestaan er voor minderjarigen die betrokken zijn bij familierechtelijke- en jeugdbeschermingsprocedures?
- Wat is de behoefte aan ondersteuning van minderjarigen bij familierechtelijke- en jeugdbeschermingsprocedures voorafgaand, tijdens en na een procedure?
- Wat zijn de lessen die Nederland kan leren van een internationale vergelijking met Scandinavië, België en het Verenigd Koninkrijk in de ondersteuning van het kind tijdens familierechtelijke- en jeugdbeschermingsprocedures?

Onderzoeksmethoden

Voor dit onderzoek is een combinatie van onderzoeksmethoden ingezet, waaronder documentstudie, individuele semigestructureerde interviews, groepssessies met ervaringsdeskundigen, een reflectiesessie met alle betrokken partijen, en een analyse van de ondersteuningsvormen op basis van een beoordelingskader met verschillende criteria.

Bij de analyse en waardering van de ondersteuningsvormen hebben we een beoordelingskader gemaakt. Dit beoordelingskader is enerzijds gebaseerd op de eerder geïdentificeerde werkzame bestanddelen, en anderzijds op praktische criteria rondom uitvoerbaarheid.

In bijlage 1 vanaf pagina 53 vindt u een bronnenlijst.

In bijlage 2 op pagina 55 vindt u een lijst van gesproken partijen.

Inleiding | Scope

Scope

Dit onderzoek betreft een analyse van de behoeften van kinderen rondom familierechtelijke en jeugdbeschermingsprocedures, en een inventarisatie van bestaande steunfiguren voor kinderen tijdens deze processen. Daarnaast gaat het onderzoek in op de vraag op welke manier deze steunfiguren tegemoet komen aan de geïdentificeerde behoeften van kinderen.

Hoewel ondersteuning van kinderen bij deze processen op verschillende manieren vormgegeven kan worden verstaan we in dit onderzoek onder een steunfiguur het volgende: *een persoon met als primaire taak het ondersteunen van het kind tijdens en rondom familierechtelijke en jeugdbeschermingsprocedures*. Het gaat hierbij voornamelijk om twee categorieën van ondersteuning; *praktische ondersteuning* die het kind in staat stelt om de juridische processen te begrijpen en er aan deel te nemen, en *emotionele ondersteuning* zoals die kan worden gegeven door een vertrouwenspersoon. Hierbij concentreren we ons specifiek op personen die deze steun kunnen verlenen *in de context van deze procedures*, maar die daarnaast geen formele taak hebben binnen deze procedures.

Dit betekent dat we in dit onderzoek de advocaat, wiens primaire taak het kind te vertegenwoordigen in het proces, niet beschouwen als steunfiguur. Natuurlijk kan een advocaat het kind wel praktische ondersteuning geven in het begrijpen van de juridische processen en het effectief deelnemen aan deze processen, maar dit is niet zijn primaire taak, en een advocaat is er ook niet voor emotionele ondersteuning. Het kán in de praktijk zo zijn dat een advocaat ook emotionele ondersteuning biedt aan een kind, maar de

advocaat is hierin niet getraind, en het is met het oog op structurele inrichting van ondersteuning van kinderen niet wenselijk dat op een advocaat gerekend wordt voor het verlenen van (emotionele) ondersteuning. In dit onderzoek hebben we ervoor gekozen om de zogenaamde *gezinsadvocaat* wél op te nemen, omdat deze zo is ingericht dat bij het behandelen van een familierechtelijk conflict waar een kind bij is betrokken er een gedragswetenschapper wordt betrokken, die er speciaal is om de wensen van het kind te onderzoeken, en de stem van het kind naar voren te brengen in de conflictbeslechting.

Aan zowel familierechtelijke als jeugdbeschermingsprocedures gaan lange en complexe niet-juridische trajecten vooraf. In deze voor- en na-trajecten is ondersteuning van kinderen óók wenselijk en (in meer of mindere mate) beschikbaar. Een deel van de onderzochte steunfiguren kunnen ook ingezet worden voorafgaand of na afloop van juridische procedures. In dit onderzoek gaan we alleen in op steunfiguren die, al dan niet náást hun functie in het voor- en na-traject, in ieder geval *tijdens* de juridische trajecten ondersteuning kunnen bieden. In bijlage 3 op pagina 56 hebben we de belangrijkste stappen in de juridische procedures visueel inzichtelijk gemaakt.

Inleiding | Context

Achtergrond en context van dit onderzoek

Dit onderzoek vindt plaats tegen de achtergrond van een hernieuwde aandacht voor de positie van kinderen tijdens juridische procedures, zoals blijkt in het eerdergenoemde rapport van Villa Pinedo. Daarnaast komt het onderwerp naar voren in een wet die momenteel door het ministerie van Justitie en Veiligheid wordt voorbereid. De voorgestelde 'Wet versterking rechtsbescherming in de jeugdbescherming' is gericht op het verbeteren van de rechtsbescherming voor ouders en kinderen op het moment dat een kinderbeschermingsmaatregel wordt overwogen of is opgelegd.³

Het wetsvoorstel ziet daarmee uitsluitend op jeugdbeschermingsprocedures, en gaat niet in op de rechtsbescherming van kinderen en ouders in familierechtelijke procedures. Alleen de voorgestelde verlaging van het hoorrecht naar 8 jaar geldt ook voor gezags- en omgangszaken. Op pagina 12 geven we een kort overzicht van dit specifieke wetsvoorstel.

Dit onderzoek gaat expliciet níet in op de vraag of, en op welke manier, *juridische* bijstand voor kinderen nodig of wenselijk is in juridische procedures. Die vraag heeft betrekking op een mogelijk wenselijke *rechtspositie* van kinderen in juridische procedures, en staat los van de vraag hoe *ondersteuning* voor kinderen binnen deze procedures vorm kan krijgen. Dit onderzoek moet daarom gezien worden als aanvullend aan vragen rondom *juridische bijstand* en *rechtsbescherming* voor kinderen, zoals die bijvoorbeeld worden behandeld in het advies van de Adviescommissie van Dooijeweert.⁴

Binnen de context van dit onderzoek is naast het genoemde wetsvoorstel ook het Verdrag over de Rechten van het Kind relevant, omdat daarin het hoorrecht is vastgelegd.

Dit recht om gehoord te worden en een mening te geven in juridische procedures waarbij het kind betrokken is, komt tegemoet aan een van de in dit onderzoek geïdentificeerde behoeften van kinderen; de behoefte aan erkenning van hun stem en een zeker mate van invloed op de uitkomst van de procedure. Op pagina 13 gaan we kort in op dit verdrag en het hoorrecht zoals dat in Nederland wordt toegepast.⁵

Dit onderzoek kijkt verder dan het formele recht. Terwijl het hoorrecht de grondslag legt voor de mogelijkheid van een kindgesprek⁶ moet hierbij worden opgemerkt dat de mogelijkheid om een kindgesprek te voeren gezien moet worden als een randvoorwaarde voor deelname van het kind aan het proces, en niet als “ondersteuning”. In dit onderzoek gaan we in op de *breder*e behoeften die kinderen hebben rondom juridische procedures, en alleen aan de behoefte om gehoord te worden wordt voldaan via het participatierecht. Tenslotte kan dit onderzoek gezien worden als mogelijk startpunt voor verder onderzoek en beleidsontwikkeling met betrekking tot de praktische invulling van ondersteuning van kinderen.

Achtergrond | Wetsvoorstel

Achtergrond

Met het wetsvoorstel 'Wet versterking rechtsbescherming in de jeugdbescherming' wil het ministerie van JenV bereiken dat de rechtsbescherming wordt verbeterd voor ouders en kinderen op het moment dat een kindbeschermingsmaatregel wordt overwogen of is opgelegd. Het wetsvoorstel is ontwikkeld naar aanleiding van de Eindevaluatie van de kindbeschermingsmaatregelen en het advies van de Adviescommissie Van Dooijeweert. Deze evaluaties wezen op belangrijke tekortkomingen in de rechtsbescherming van ouders en kinderen binnen de jeugdbescherming, met name bij ingrijpende maatregelen zoals uithuisplaatsing.

Reacties op het wetsvoorstel

Verschillende partijen, zoals de Universiteit Leiden⁷, De Raad voor de Kinderbescherming (RvdK)⁸ en de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ)⁹ hebben in de consultatiefase hun reactie gegeven op het wetsvoorstel. Zij geven aan dat de rechtsbescherming van ouders en kinderen die te maken krijgen met een kindbeschermingsmaatregel door dit wetsvoorstel wordt verbeterd. Tegelijkertijd plaatsen zij kanttekeningen bij het wetsvoorstel, onder andere wat betreft het waarborgen van het belang en de stem van het kind. Een punt van kritiek is bijvoorbeeld dat de voorgenomen kosteloze rechtsbijstand bij uithuisplaatsing en gezag beëindiging zich uitsluitend op de ouder(s) richt, terwijl het kind in het wetsvoorstel ook een rechtspositie krijgt.

Beoogde veranderingen voor kinderen en ouders

Het wetsvoorstel beoogt de rechtsbescherming en rechtspositie van ouders en minderjarigen in de jeugdbescherming te verbeteren langs vier hoofdsporen.

1

Het voorkomen van een machtiging tot uithuisplaatsing, o.a. door:

- versterking subsidiariteits- en noodzakelijkheidsvereisten;
- uithuisplaatsing alleen als uiterste middel.

2

Het bevorderen van thuisplaatsing na uithuisplaatsing, o.a. door:

- wettelijke verankering van 'werken aan thuisplaatsing';
- verplichte omgangsplannen binnen 6 weken;
- rechterlijke toetsing van opvoedperspectief (perspectiefbesluit).

3

Toezicht en rechtsbescherming bij minderjarigen die niet thuis opgroeien, o.a. door:

- periodieke evaluatie van voogdij;
- geschillenregeling voor voogdij situaties;
- uitgangspunt van samenplaatsing broers en zussen.

4

Het versterken van de procedurele rechtvaardigheid, o.a. door:

- kosteloze rechtsbijstand voor ouders bij uithuisplaatsing en gezagsbeëindiging;
- verlaging leeftijd hoorrecht van 12 naar 8 jaar;
- verkorting van appeltermijnen en spoedprocedures
- Verbetering van de procespositie van minderjarigen vanaf 12 jaar.

Achtergrond | Internationaal verdrag inzake de rechten van het kind

Achtergrond

Het Verdrag over de Rechten van het Kind werd op 20 november 1989 unaniem door de algemene vergadering van de Verenigde Naties aangenomen. Hierin staan afspraken over hoe landen met kinderen en jongeren moeten omgaan en waar kinderen en jongeren recht op hebben. In artikel 12 van dit verdrag wordt participatie en hoorrecht omschreven: “Het kind heeft recht om zijn of haar mening te geven over alle zaken die het kind aangaan. De overheid zorgt ervoor dat het kind die mening kan uiten en dat er naar hem of haar wordt geluisterd. Dit geldt ook voor gerechtelijke en bestuurlijke procedures”.¹⁰ Elk kind heeft op basis van artikel 12, lid 2 het recht om diens mening te geven in iedere juridische of bestuurlijke procedure waarbij het kind betrokken is. Het participatierecht kan het kind direct uitoefenen, bijvoorbeeld door in persoon bij de rechter te verschijnen. Of indirect, bijvoorbeeld door zich te laten vertegenwoordigen door een advocaat of bijzondere curator.¹¹

Toepassing in Nederland

In Nederland geldt het hoorrecht voor kinderen in de meeste juridische procedures vanaf 12 jaar, zoals bij gezags- en omgangszaken, adoptie en ondertoezichtstelling. Er zijn ook situaties waarin dit recht al vanaf 8 jaar wordt toegekend. Zo hebben pleegkinderen van 8 jaar en ouder het recht om gehoord te worden bij beslissingen over het pleegcontract en hun plaatsing. Ook bij de verlenging van een uithuisplaatsing wordt vanaf deze leeftijd standaard rekening gehouden met de stem van het kind. Daarnaast geeft de Jeugdwet kinderen vanaf 8 jaar een formeel klachtrecht en de mogelijkheid hun mening te geven over de hulpverlening die zij ontvangen.¹²

Zowel in familierechtelijke als in jeugdbeschermingsprocedures kan het kind zijn of haar mening geven in een zogenoemd kindgesprek bij de rechter. Dit gesprek gaat om vragen rondom gezag en omgangsregelingen, of belangrijke beslissingen rond de verzorging van het kind zoals een ondertoezichtstelling of uithuisplaatsing. Het gesprek vindt doorgaans plaats zonder de ouders of voogden erbij, zodat het kind vrijuit kan spreken. De rechter luistert naar de beleving en wensen van het kind, maar het kind hoeft geen expliciete keuzes te maken. De uitkomst van het kindgesprek wordt meegewogen in de uiteindelijke beoordeling, waarbij steeds het belang van het kind centraal staat.

Uit gesprekken met kinderen in het kader van dit onderzoek blijkt dat het kindgesprek bij uitstek een van de onderwerpen is waarover bij kinderen vaak nog veel onduidelijkheid bestaat. In de praktijk blijkt de informatievoorziening rondom het kindgesprek kinderen soms niet te bereiken, bijvoorbeeld omdat de uitnodigingsbrief niet aan het kind wordt gegeven / niet met het kind wordt besproken. Daarnaast blijkt uit onze gesprekken met kinderen dat het vooruitzicht van een kindgesprek vaak als intimiderend wordt ervaren. Omdat het kindgesprek een belangrijke manier is om aan de behoefte om gehoord te worden tegemoet te komen, is dit daarom in het bijzonder een moment waarbij ondersteuning van een steunfiguur wenselijk is. Een steunfiguur die in staat is uit te leggen waar het kindgesprek toe dient, eventueel mee kan gaan of kan helpen met het schrijven van een brief in plaats van een gesprek, kan daarbij essentieel zijn om het kind gebruik te laten maken van zijn of haar participatierechten.

2. Analyse van behoeften (*vraag*)

Stressoren, behoeften en werkzame bestanddelen van ondersteuning

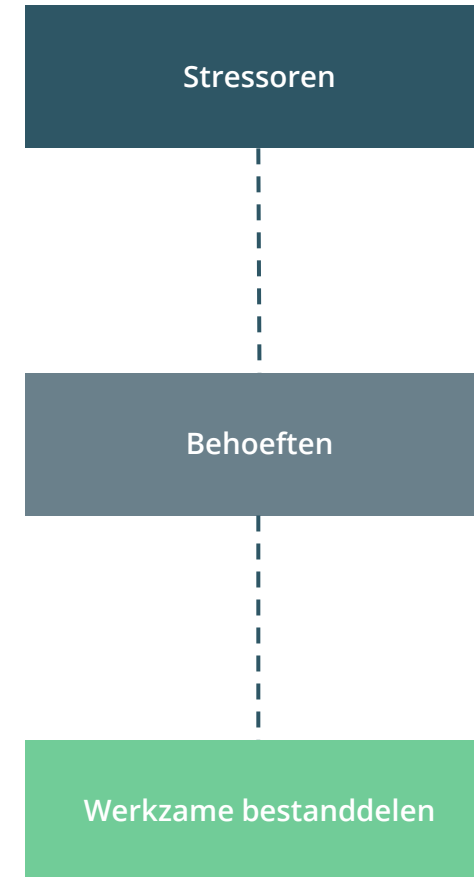
Analyse van de behoeften | Introductie

Voor een beoordeling van de effectiviteit van ondersteuningsvormen is het van belang om een helder beeld te krijgen van de ondersteuningsbehoeften van kinderen die betrokken zijn bij familierechtelijke- en jeugdbeschermingsprocedures. Om de onderliggende mechanismen van deze behoeften te begrijpen, is inzicht nodig in de **stressoren** die aan deze behoeften ten grondslag liggen. Op pagina 16 gaan we dieper in op deze stressoren.

De stressoren fungeren als de primaire oorzaken van de ondersteuningsbehoeften van kinderen. Deze **behoeften**, en de mate waaraan in deze behoeften wordt voorzien, hebben een directe invloed op de manier waarop kinderen de procedures ervaren.

Op basis van deze kennis over stressoren en de daaruit voortvloeiende behoeften kunnen potentieel **werkzame elementen** in de ondersteuning van kinderen tijdens juridische trajecten worden geïdentificeerd. Met een begrip van de werkzame bestanddelen binnen ondersteuning wordt het mogelijk om een waardering te maken van bestaande steunfiguren en hun rol in het ondersteuningsproces.

In dit hoofdstuk worden de concepten *stressoren*, *behoeften* en *werkzame bestanddelen* nader gedefinieerd en toegelicht vanuit het perspectief van kinderen die betrokken zijn bij familierechtelijke- en jeugdbeschermingsprocedures. Deze bevindingen zijn gebaseerd op inzichten uit de wetenschappelijke literatuur en aangevuld met inzichten uit de interviews met betrokken partijen, waaronder ervaringsdeskundigen. De onderlinge samenhang tussen stressoren, behoeften en werkzame bestanddelen visueel weergegeven in een overzichtsfiguur op de volgende pagina.

Overzichtsfiguur stressoren, behoeften en werkzame bestanddelen van ondersteuning

	Bredere context		Tijdens de juridische procedure			
Stressoren	Kinderen ervaren onveiligheid en spanning rondom de onveilige thuissituatie of loyaliteitsconflict	Instabiliteit binnen het gezin geeft veel emotionele stress en wisselingen in hulpverleners dragen daar aan bij	Onduidelijkheid en onzekerheid door te moeilijke /formele communicatie	Onduidelijkheid en onzekerheid over het verloop van juridische processen, maatregelen of juridische uitspraken.	Angst en onzekerheid door de intimiderende setting van een rechtbank	Een gevoel van machteloosheid en/of onzekerheid m.b.t. invloed op het verloop van de procedure en de uitspraak
Behoeften	Behoefte aan veiligheid, en vertrouwen in de relatie met de steunfiguren	Behoefte aan stabiliteit en continuïteit in relaties met steunfiguren	Behoefte aan kindvriendelijke en passende communicatie door steunfiguren	Begrijpelijke informatie over wat de processen inhouden, en begeleiding bij deze processen	Behoefte aan kindvriendelijke omgeving bij ondersteuning	Behoefte aan gehoord worden, erkenning van hun stem, en terugkoppeling over uiteindelijke uitspraak
Werkzame bestanddelen	Onafhankelijkheid	Duurzaamheid/ continuïteit van de ondersteuning	Passende communicatie die aansluit bij het kind of de jongere	Ondersteuning bij effectieve deelname aan het juridisch proces	Ondersteuning in een kindvriendelijke omgeving	Gewicht in besluitvorming en terugkoppeling en uitleg van een uitspraak

Analyse van de behoeften | Stressoren

In dit rapport hanteren wij de term *stressoren* om te verwijzen naar factoren die ten grondslag liggen aan de ondersteuningsbehoeften van kinderen. Deze stressoren zijn de veroorzakers van psychologische spanningen, die vervolgens leiden tot specifieke behoeften op verschillende vlakken (emotioneel, praktisch, etc.). Afhankelijk van het type procedure — familierechtelijke- of jeugdbeschermingsprocedures — kunnen verschillende stressoren optreden. Deze lichten we hieronder toe.

Stressoren vanuit de aanleiding van de procedure

In familierechtelijke procedures, zoals een scheiding of gezagskwestie, is een veelvoorkomende stressor het ontstaan van een *loyaliteitsconflict*: het gevoel dat kinderen moeten kiezen tussen hun ouders.^{13,14} Deze situatie kan leiden tot ernstige emotionele spanning, vooral wanneer beide ouders negatieve gevoelens tegenover elkaar uiten of het kind actief betrekken in conflicten. Het loyaliteitsconflict leidt er ook toe dat kinderen soms bang zijn dat wat zij vertellen aan betrokken instanties schadelijk is voor een van de ouders, en dat zij daarom niet open kunnen zijn. Dit gebrek aan een “veilige” vertrouwenspersoon leidt tot gevoelens van stress en eenzaamheid.

Interviews laten zien dat bij kinderen die te maken hebben met ene jeugdbeschermingsmaatregel vaak de angst bestaat dat persoonlijke uitingen aan bijvoorbeeld een voogd naar externe partijen worden doorverteld, of tegen hen gebruikt worden in de jeugdzorgregelingen. Dit veroorzaakt een gevoel van onveiligheid. Deze stressor wordt daarbij nog vergroot doordat de ondersteuning die in deze situaties wordt geboden door bijvoorbeeld een voogd vaak zeer beperkt is. Voogden zien het kind vaak te weinig en zijn dan te weinig structureel beschikbaar om een individuele vertrouwensband met het kind op te bouwen.

Een belangrijke stressor in jeugdbeschermingstrajecten is het *gebrek aan continuïteit in de ondersteuning*. Kinderen krijgen tijdens deze trajecten met meerdere hulpverleners of instanties te maken. Ook gezinsvoogden vanuit de jeugdbescherming wisselen regelmatig. Dit kan gevoelens van onveiligheid, eenzaamheid en verlies van controle vergroten.^{15,16,17}

Stressoren vanuit de juridische procedure

Naast de stress die voortkomt uit de aanleiding voor de procedure, vormt ook de juridische procedure zelf een bron van psychosociale belasting. In veel gevallen is de aard van de procedure, een mogelijke dreigende maatregel zoals een uithuisplaatsing, als beangstigend. Daarnaast ervaart een kind juridische procedures vaak als onbegrijpelijk, verwarrend en belastend.^{18,19} Het ontbreekt hen vaak aan *duidelijke, leeftijdsadequate informatie* over het verloop van de procedure, wat kan leiden tot gevoelens van onzekerheid, onbegrip en angst²⁰. Het kindgesprek, bedoeld om het perspectief van het kind naar voren te brengen, leidt in de praktijk geregeld tot twijfels en onduidelijkheid over het gebruik en de impact van hun inbreng.^{21,22}

Wanneer kinderen vervolgens ook *geen terugkoppeling* ontvangen over wat er met hun input gebeurt, en waarom een rechter een beslissing heeft genomen, ervaren zij een gevoel van machteloosheid. Vragen als: “waarom is deze beslissing genomen?” en “wat betekent dit voor mijn leven?” blijven vaak onbeantwoord.²³ In de praktijk ligt de verantwoordelijkheid voor terugkoppeling bij ouders of andere professionals zoals de gezinsvoogd, maar zij geven deze informatie lang niet altijd adequaat door. Hierdoor blijven kinderen achter met onbegrip, onzekerheid en onduidelijkheid over besluiten die grote invloed op hun leven hebben.

Tot slot vormt de intimiderende *aard van de fysieke en sociale context* van juridische procedures een stressor op zichzelf. Rechtbanken zijn doorgaans niet kindvriendelijk ingericht en kunnen intimiderend overkomen.^{24, 25} Uit de interviews komt naar voren dat kinderen regelmatig niet ingaan op de uitnodiging voor een kindgesprek bij de rechtbank, omdat zij de rechtbank als beangstigend ervaren.

Analyse van de behoeften | Behoeften I

De behoeften van kinderen zijn divers en contextafhankelijk

Kinderen die betrokken raken bij jeugdbeschermings- of familierechtelijke procedures bevinden zich doorgaans in een kwetsbare en afhankelijke positie. In deze situaties worden beslissingen genomen die ingrijpende gevolgen hebben voor hun dagelijks leven, terwijl zij zelf vaak beperkte invloed ervaren op het verloop ervan. Hun behoeften in dit soort trajecten zijn niet uniform, maar variëren afhankelijk van verschillende factoren, zoals de aard van de procedure (jeugdbescherming of familierecht), hun leeftijd en ontwikkelingsniveau²⁶. Grofweg kunnen de behoeften worden geschaard onder “emotionele ondersteuning” en “inhoudelijke uitleg en praktische begeleiding bij de juridische processen”. Hieronder gaan we dieper in op de verschillende behoeften.

Kinderen hebben behoefte aan erkenning en waardering van hun stem, en verantwoording over hoe deze wordt meegewogen

Een van de meest fundamentele behoeften van kinderen in juridische procedures is om *gehoord te worden*. De noodzaak om de behoeften van kinderen serieus te nemen, wordt breed onderschreven in wetenschappelijke en beleidsmatige literatuur en vindt haar juridische verankering in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK).^{27,28} Nationale regelgeving, zoals artikel 809 Rv (Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering), geeft hier verder invulling aan.²⁹ Het hoorrecht, zoals vastgelegd in artikel 809 Rv, biedt kinderen vanaf twaalf jaar de mogelijkheid om hun mening kenbaar te maken aan de rechter.³⁰

De behoefte aan erkenning van het kind overstijgt het louter 'vragen naar hun mening', maar omvat het serieus nemen en overwegen van hun perspectieven. Kinderen willen voelen dat hun bijdrage ertoe doet en dat er daadwerkelijk naar hen wordt geluisterd.³¹ Ook hebben kinderen behoefte aan uitleg over de manier waarop hun stem wordt meegewogen, en uitleg over de manier waarop dat is gebeurd in een uitspraak.

Kinderen hebben behoefte aan duidelijke informatie over de procedures
Kinderen hebben behoefte aan *duidelijke informatie* over wat hen te wachten staat tijdens de procedure, de mogelijke uitkomsten en de rol die zij daarin kunnen spelen.^{32,22,34}

De formele informatievoorziening, vanuit de rechtbank, blijkt op meerdere vlakken vaak onvoldoende. Kinderen ontvangen bijvoorbeeld uitnodigingen voor het kindgesprek die als te summier, te abstract of te juridisch worden ervaren. Veel kinderen rapporteren dat zij niet weten wat het kindgesprek inhoudt, wat hun rechten zijn, of wat er met hun inbreng gebeurt.^{35,36} Ook komt het voor dat door nalatigheid van ouders de uitnodiging de kinderen überhaupt niet bereikt, waardoor zij zich niet bewust zijn van hun recht om gehoord te worden.

Voor kinderen die uit huis geplaatst worden of onder toezicht staan geldt daarbij dat zij vaak behoefte hebben aan informatie over de redenen van de plaatsing, de duur, de frequentie van contact met ouders en familie, en de voortgang van hun zaak.³⁷ Het ontbreken van deze informatie leidt tot angst, verwarring en een gevoel van machteloosheid. In scheidingsprocedures geldt eenzelfde behoefte aan helderheid: kinderen willen weten wat de scheiding inhoudt, wat omgangsregelingen inhouden, en de redenen achter beslissingen, zelfs als die pijnlijk zijn.

Uit de interviews komt naar voren dat kinderen door een steunfiguur begrijpelijke inhoudelijke informatie willen krijgen, en door hen geholpen willen worden om *effectief deel te nemen aan het proces*. Dit kan gaan om het schrijven van een brief, hulp bij de voorbereiding van het kindgesprek, of om meer algemene inhoudelijke uitleg en begeleiding bij de verschillende aspecten van het juridisch proces.

Analyse van de behoeften | Behoeften II

Kinderen hebben behoefte aan een veiligheid en vertrouwen

Alle kinderen, en in het bijzonder zij die traumatische ervaringen hebben opgedaan, hebben behoefte aan een veilige omgeving waarin zij hun emoties kunnen uiten zonder angst voor oordeel of repercussies.³⁸ Ook hier geldt dat de aard en intensiteit van deze benodigde emotionele ondersteuning sterk per kind verschilt en afhangt af van de context van de procedure. Een kind dat getuige is geweest van geweld, heeft naar alle waarschijnlijkheid andere behoeften dan een kind dat worstelt met de omgangsregeling na een echtscheiding.

Kinderen die in aanraking komen met jeugdbescherming hebben vaak al ingrijpende ervaringen achter de rug. Hun behoefte aan veiligheid en veilige relaties met volwassenen is in deze context doorgaans dominant.^{39,40,41} Bij hen is er sterke behoefte aan onafhankelijkheid in de ondersteuning. In familierechtelijke contexten speelt de behoefte aan veiligheid eveneens een rol, maar komt deze vaker tot uiting in de wens om niet in loyaliteitsconflicten terecht te komen.^{42,43} Jongeren willen dat hun ouders beslissingen nemen zonder dat zij daarin hoeven te kiezen of partij moeten kiezen.^{44,45} Wanneer zij behoefte hebben aan emotionele ondersteuning is het daarbij vaak belangrijk dat de steunfiguur onpartijdig en niet gelieerd is aan één van de ouders.

In beide contexten kan een *onafhankelijke* vertrouwenspersoon van grote waarde zijn. Deze persoon kan fungeren als “uitlaatklep” bij loyaliteitsconflicten en een veilige plek bieden om gevoelens en zorgen te delen; los van ouders of andere betrokken partijen.

Kinderen hebben behoefte aan stabiliteit en continuïteit in relaties

Uit zowel de wetenschappelijke literatuur als uit de interviews blijkt een uitgesproken behoefte aan een vertrouwenspersoon of steunfiguur, die hen *gedurende het hele proces* begeleidt.^{46,47} De gewenste vorm van steun varieert: sommige kinderen hebben meer behoefte aan emotionele begeleiding en ondersteuning, “iemand om mee te praten”, terwijl andere kinderen expliciet om procesbegeleiding of praktische ondersteuning in de juridische trajecten vragen.^{48,49} In alle gevallen blijkt echter dat voor kinderen *continuïteit* in de relatie met de steunfiguur van groot belang is.

Voor jongeren in jeugdbeschermingsprocedures vormt instabiliteit en gebrek aan continuïteit vaak een groot probleem: meerdere plaatsingen en wisselingen van betrokken instanties en professionals ondermijnen hun gevoel van veiligheid en stabiliteit. Bij jongeren in familierechtelijke procedures kunnen constante wijzigingen in omgangsregelingen of frequente verhuizingen leiden tot onrust en een gebrek aan houvast. In beide situaties hebben behoefte aan duurzame, betrouwbare relaties met betrokken professionals.⁵⁰

Uit de interviews blijkt dat de *duur van een ondersteuningsrelatie* van grote invloed is op het welzijn van het kind. Er is een duidelijke behoefte aan een steunfiguur die idealiter al voor de start van het juridisch traject betrokken was, en die ook na afloop van het traject betrokken blijft.

Kinderen hebben behoefte aan passende communicatie

Uit de wetenschappelijke literatuur én uit de interviews komt naar voren dat kinderen en jongeren behoefte hebben aan ondersteuning met *communicatie die aansluit bij hun leeftijd, hun ontwikkelingsniveau en hun emotionele staat*. Hierbij is het nodig dat de vorm van communicatie inspringt op signalen vanuit het kind; een kind dat gesloten is, heeft een andere benadering nodig dan een kind dat direct zijn emoties uit. Uit de interviews komt daarnaast naar voren dat jongeren daarbij soms behoefte hebben aan communicatie met iemand waarbij er niet een enorme leeftijds kloof bestaat, omdat zij het gevoel hebben makkelijker aansluiting te vinden met iemand die “hun taal” spreekt.

Analyse van de behoeften | Werkzame bestanddelen I

Met het inzicht in de behoeften van kinderen kunnen we nu een aantal werkzame bestanddelen in ondersteuning identificeren. Dit zijn de cruciale elementen die er voor zorgen dat een ondersteuningsvorm meer of minder effectief is. Deze werkzame bestanddelen bespreken we hierna.

Onafhankelijkheid

Kinderen in zowel jeugdbeschermingszaken als familierechtelijke kwesties hebben vaak te maken met loyaliteitsconflicten of angst dat wat ze zeggen tegen betrokken professionals niet vertrouwelijk blijft. Dat zorgt ervoor dat zij zich niet veilig voelen om open te praten over hun voorkeuren, angsten en gevoelens. Om te worden gezien als “veilig” en “betrouwbaar” is het daarom van belang dat de steunfiguur wordt gezien als *onpartijdig en onafhankelijk* van formele betrokken instanties.

Continuïteit

Een vertrouwensrelatie tussen het kind en de ondersteunend professional is een essentieel element voor succesvolle participatie en effectieve ondersteuning.^{51,52,53} Het opbouwen van vertrouwen is vaak een langdurig proces, zeker bij kinderen die eerdere negatieve ervaringen hebben met volwassenen of autoriteiten. Een duurzame vertrouwensrelatie wordt gekenmerkt door onder andere consistentie, continuïteit en bereikbaarheid.^{54,55} Professionals moeten voldoende tijd kunnen investeren in het leren kennen van het kind. Dit is noodzakelijk om een veilige basis te creëren waarin een kind zich vrij voelt om te spreken.^{56,57} Ook tijdens de juridische trajecten kan de beschikbaarheid van één vaste steunfiguur gedurende de gehele procedure bijdragen aan de continuïteit van de relatie en daarmee aan de kwaliteit van de ondersteuning.⁵⁸

Ondersteuning bij effectieve deelname aan het juridisch proces

Kinderen hebben behoefte aan duidelijke, eerlijke en begrijpelijke informatie over de procedure, de zittingen, het kindgesprek, en hun rol en stem in de juridische procedures.

Los van de formele informatievoorziening vanuit de rechtbank, via brief of online informatie, heeft persoonlijke mondelinge informatievoorziening door een steunfiguur een grote meerwaarde. Een steunfiguur die over de benodigde kennis beschikt en vanaf het begin van een proces bij het kind betrokken is kan het kind voorbereiden op de verschillende stappen in het proces, uitleg geven over wat er te verwachten valt en vragen beantwoorden. Een steunfiguur voor kinderen kan hen *in staat kunnen stellen op een effectieve manier deel te nemen aan het juridisch proces*.

Communicatie die aansluit bij het kind

Voor effectieve ondersteuning van kinderen is het essentieel dat de steunfiguur kan *communiceren op een manier die aansluit bij het kind of de jongere*. Dit betekent dat juridisch jargon vermeden wordt, en taalgebruik passend is. Een steunfiguur moet daarom in staat zijn deze passende communicatie toe te passen. Dit kan door professionele opleiding of training of doordat de steunfiguur een kleine leeftijds kloof heeft met de jongere, en daarom “van nature” op een meer toegankelijke manier kan praten.

Ondersteuning op een kindvriendelijke locatie

De intimiderende aard van de rechtbank zorgt ervoor dat kinderen het eng vinden om naar de rechtbank te gaan. De fysieke omgeving zoals wachtruimtes en kamers voor kindgesprekken zijn (nog) niet altijd ingericht op de aanwezigheid van (kwetsbare) kinderen. Om ondersteuning toegankelijk en effectief te maken moet deze daarom ook kunnen *plaatsvinden in een kindvriendelijke omgeving*. Dit kan gaan om ondersteuning tijdens de kindgesprekken, maar ook over ondersteuning die plaatsvindt tijdens bijvoorbeeld de inloopspreekuren van een kindercoach bij de rechtbank Limburg.

Analyse van de behoeften | Werkzame bestanddelen II

Gewicht en verantwoording in besluitvorming

Een grote behoefte bij kinderen is het hebben van invloed op de besluitvorming en het proces. Dit komt naar voren in de behoefte om *gehoord* worden. Hiervoor is tijdens het proces het kindgesprek ingericht. Uit de interviews komt echter naar voren dat bij dit kindgesprek te weinig wordt uitgelegd wat het doel is van het gesprek, en wat er met de input van het kind wordt gedaan in de besluitvorming. Hierover wordt ook niet altijd apart voor het kind teruggekoppeld vanuit de rechtbank. Uit de interviews met jongeren, en de sessies met ervaringsdeskundigen komt naar voren dat voor het gevoel van agency en invloed van het kind, en voor het begrip van de uitkomst van het proces, het belangrijk voor het kind is om terugkoppeling te ontvangen over de redenering van de rechter. Juist de terugkoppeling kan zorgen dat kinderen het gevoel hebben dat ze echt gehoord worden, en dat een kindgesprek niet alleen symbolisch, "voor de Bühne" is, óók als de uiteindelijke beslissing afwijkt van hun wensen. Het is daarom belangrijk dat de ondersteuning van kinderen bij deze processen voorziet in deze terugkoppeling. Hierbij is het meest voor de hand liggend om dit te institutionaliseren in het proces, zoals bijvoorbeeld door een standaard terugkoppeling na een uitspraak.

3. Analyse van ondersteuningsvormen (*aanbod*)

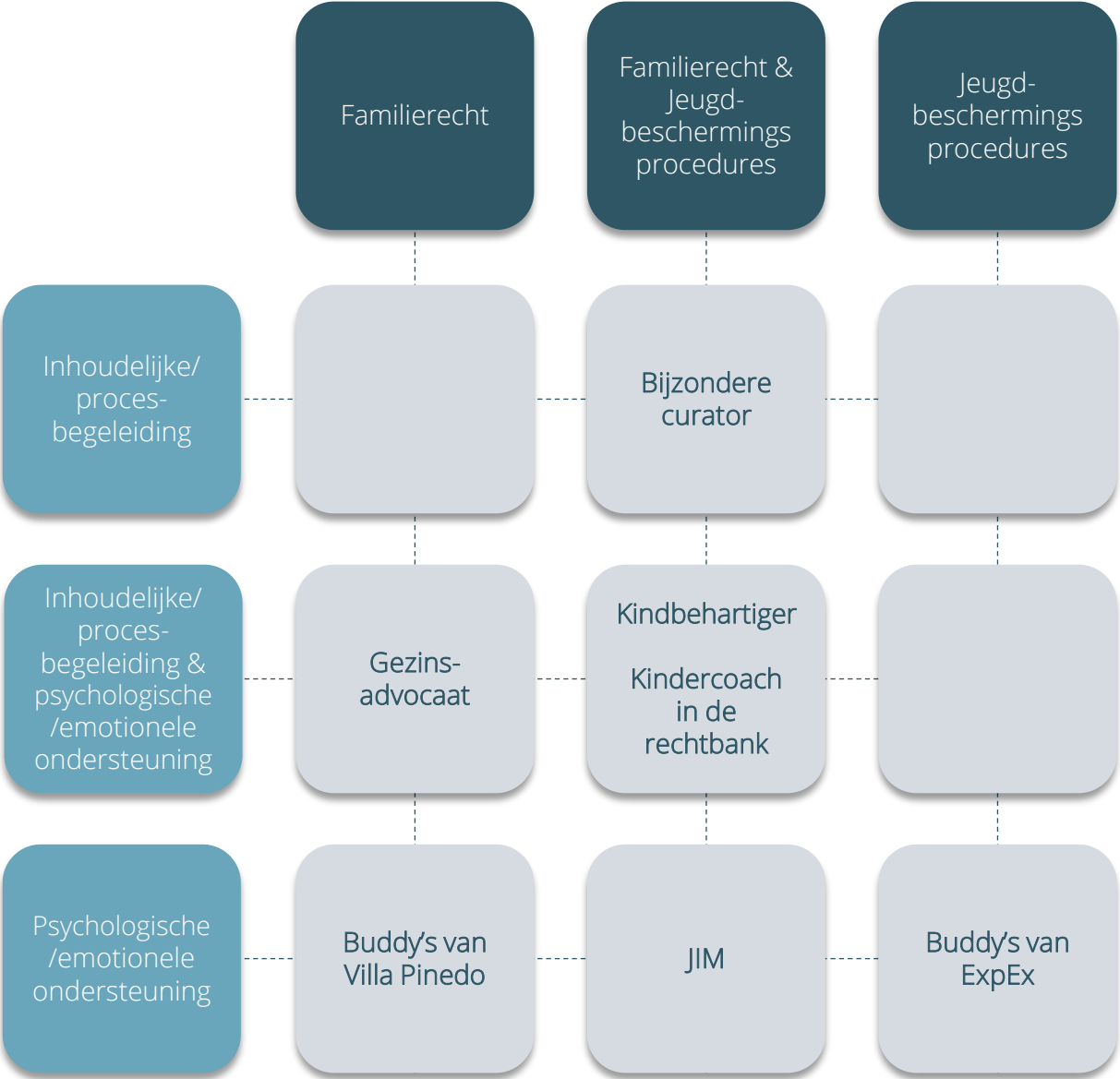
Analyse van het aanbod | Onderscheidende elementen van ondersteuningsvormen in Nederland

Tijdens het onderzoek hebben we verschillende vormen van ondersteuning voor kinderen tijdens juridische procedures geïdentificeerd.

De ondersteuningsvormen verschillen per type procedure waarbinnen zij opereren; sommige steunfiguren zijn specifiek voor kinderen in jeugdbeschermingsprocedures, andere zijn specifiek voor familierechtelijke procedures en tenslotte zijn er steunfiguren die actief zijn binnen beide typen juridische trajecten.

De ondersteuningsvormen verschillen daarnaast ze in de vorm van steun die geboden wordt. Hierbij identificeren we twee belangrijke vormen van ondersteuning: praktische ondersteuning door inhoudelijke uitleg en/of procesbegeleiding, en psychologische (emotionele) ondersteuning.

Hiernaast vindt u een figuur waarin de geïdentificeerde ondersteuningsvormen zijn gecategoriseerd per type proces en vorm van ondersteuning.

3.1 Ondersteuningsvormen in Nederland

Kindbehartiger

De Kindbehartiger ondersteunt kinderen van gescheiden ouders door hun wensen en behoeften te vertegenwoordigen, uitleg te geven over de scheiding en het juridisch traject, en hen een stem te geven richting ouders en (eventueel) de rechter. Omdat bij sommige familierechtelijke conflicten soms ook een jeugdbeschermingsmaatregel speelt (zoals een OTS) kan deze ondersteuningsvorm ook gezien worden als toepasbaar in jeugdbeschermingstrajecten. Echter wordt de Kindbehartiger momenteel niet *specifiek* ingezet voor kinderen in jeugdzorgtrajecten wanneer er geen familierechtelijk conflict speelt. De ondersteuning voor het kind wordt afgestemd op de positie van het kind, de leeftijd en ontwikkeling. Het traject met de Kindbehartiger start met een intakegesprek waarin kennismaking, toelichting op de rol, afstemming van doelen en financiële afspraken plaatsvinden. Deze worden vastgelegd in een overeenkomst. Vervolgens voert de Kindbehartiger kindgesprekken en afzonderlijke oudergesprekken om hun perspectieven en wensen te verkennen. Bevindingen worden teruggekoppeld in gezamenlijke of afzonderlijke gesprekken, waarbij ouders praktische tips krijgen. Indien nodig worden ook familieleden of andere betrokkenen ingeschakeld. Kindbehartigers krijgen een uitgebreide training over de juridische processen rondom scheiding, en kunnen een kind ook begeleiden en ondersteunen in een juridisch traject. De Kindbehartiger onderhoudt contact en werkt samen met externe professionals. Het traject wordt afgerond met een eindgesprek en schriftelijke verslaglegging, waarbij eventuele nazorg en evaluatie worden besproken⁵⁹. Doorverwijzing naar de Kindbehartiger kan plaatsvinden via de gemeente, of kan op individuele aanvraag van een ouder.

Financieel overzicht

- Kindbehartigers werken op basis van een uurtarief of prijs per traject. Tarieven variëren per aanbieder en aanpak is vaak maatwerk. Dit maakt dat er variatie zit in de kosten voor Kindbehartigers
- Om een schatting te kunnen maken van gemiddelde kosten per kind per traject, is gekeken naar gemiddelde pakketprijzen van verschillende aanbieders, dit betreft ongeveer €1.000.
- Kosten voor Kindbehartigers worden doorgaans 50%-50% over beide ouders verdeeld; in sommige gevallen is het mogelijk om een vergoeding via de gemeente te krijgen

Overzicht

Doelgroep | Kinderen (2-18 jaar) en ouders van jonge kinderen (0-1 jaar) die een scheidingssituatie meemaken

Regio | Heel Nederland

Organisaties | Beroepsorganisatie Kindbehartiger, Stichting Kwaliteit Kindbehartiger

Looptijd | Sinds 2015

Type procedure | Familierechtelijke procedures en jeugdbeschermingsprocedures

Resultaten

In 2022 waren 65-70 Kindbehartigers actief die ongeveer 2.430 kinderen ondersteunden (1-5 kinderen per gezin) en waarbij een gemiddeld traject 3 tot 6 maanden duurde. De Raad van Kinderen (2018) heeft daarnaast geadviseerd over het kindvriendelijker maken van de materialen en methodieken van de Kindbehartiger; deze adviezen zijn opgevolgd. Ook is er in 2016 onderzoek gedaan naar mogelijke verbeterpunten in de werkwijze waaruit bleek dat Kindbehartigers o.a. behoefte hadden aan een hulpmiddel met juridische basisregels; manieren om te kunnen profiteren van elkaars expertise; en een besloten digitale omgeving om dilemma's te bespreken. Deze aanbevelingen zijn opgevolgd. Tot slot is op basis van eerder intern beschrijvend onderzoek (2016) aannemelijk gemaakt dat de interventie Kindbehartiger voor een goede waarborging zorgt van de belangen en rechten van het minderjarige kind die te maken heeft met een scheidingssituatie.⁶⁰

Villa Pinedo

Stichting Villa Pinedo ondersteunt kinderen met gescheiden ouders tussen de 10 en 23 jaar om de negatieve effecten van een scheiding zo veel mogelijk te beperken. Villa Pinedo is de grootste en enige vrijwilligersorganisatie op dit gebied in Nederland (ca. 450 vrijwilligers tussen de 18 en 26 jaar) die online maatjes koppelt op basis van ervaringsdeskundigheid. Villa Pinedo verleent geen hulp, maar biedt een plek waar kinderen en jongeren alles wat er in hen omgaat rondom de scheiding van hun ouders, kunnen delen. De ondersteuning van het kind vindt nadrukkelijk via chats plaats, omdat dit geen toestemming van de ouders vereist. Hierdoor kunnen buddy's echter bijvoorbeeld niet bij het kindgesprek aanwezig zijn. De Villa Pinedo methode betreft een vijfdelige route die gericht is op persoonlijke groei en herstel na de scheiding van ouders.⁶¹ In de fase van Herkenning ervaart het kind dat het niet alleen staat, door contact met ervaringsdeskundigen. Vervolgens brengt Erkenning ruimte om gevoelens te uiten en zich gehoord te voelen. In de fase Hoop groeit het vertrouwen door voorbeelden van anderen die soortgelijke ervaringen hebben overwonnen. Betekenis helpt het kind om zijn eigen verhaal in een nieuw perspectief te plaatsen en daarvan te leren. De route eindigt in Empowerment, waarin het kind sterker, zelfverzekerder en met meer regie over zijn eigen leven afscheid neemt van Villa Pinedo.⁶²

Financieel overzicht

- Hulp van een buddy is in principe gratis, wel worden er 'aan de achterkant' kosten gemaakt door Villa Pinedo om buddy's te trainen en coachen en voor het online platform. Zelf zegt Villa Pinedo ongeveer € 100 per maand per buddy kwijt te zijn.⁶⁴
- Om kosten vergelijkbaar te maken met andere steunfiguren, moet een aanname worden gedaan over de duur van een gemiddelde casus. Wanneer we aannemen dat een gemiddelde familierechtzaak 8 maanden duurt, zijn gemiddelde kosten € 800 per kind. Hierbij dient te worden opgemerkt dat de frequentie van contact binnen deze periode waarschijnlijk hoger is dan bij meer formele ondersteuningsvormen.
- Kosten voor Villa Pinedo worden gedekt door gemeenten en overheden (65%) die hun diensten afnemen, fondsen (26%), en private partijen (overig).

Overzicht

Doelgroep | Kinderen met gescheiden ouders die support zoeken (10-23 jaar), kinderen met gescheiden ouders die zich inzetten als ervaringsdeskundige (18-26 jaar)

Regio | Heel Nederland

Organisaties | Stichting Villa Pinedo

Looptijd | Sinds 2015

Type procedure | Familierechtelijke procedures

Resultaten

In 2024 zijn 1.200 aanmeldingen geweest voor het online buddy programma, waren er 346 vragen op het forum, 396 vrijwilligers actief en werden 6.081 volwassenen bereikt via scholing⁶³. In 2021 is onderzoek gedaan naar de effecten van het online Buddy Programma. Gedurende vier jaar zijn onderzoekers van de Universiteit Utrecht nagegaan hoe Bobby's (jongeren die hulp zoeken) en Buddy's (jongeren met eigen ervaring met scheiding) de scheiding van hun ouders beleven, en of en hoe het Buddy Programma hier een positieve bijdrage aan kan leveren. Uit de bevindingen blijkt dat Bobby's bij aanvang kampen met lage levenstevredenheid, veel piekeren en sterke loyaliteitsconflicten, en behoefte hebben aan ondersteuning. Na deelname aan het Buddy Programma voelen zij zich gehoord, erkend en minder belast door schuldgevoelens en zorgen. Ook Buddy's rapporteren positieve effecten: zij voelen zich zelfverzekerder, veerkrachtiger en kunnen beter omgaan met hun eigen scheidingservaringen. De data laten zien dat het programma bijdraagt aan het welzijn van zowel Bobby's als Buddy's en dat de doelstellingen van Villa Pinedo worden behaald.⁶⁵

Jouw Ingebrachte Mentor (JIM)

Bij JIM wordt samengewerkt met natuurlijke mentoren uit het sociaal netwerk rondom de jeugdige.⁶⁶ De JIM aanpak werd initieel vooral ingezet als alternatief voor uithuisplaatsing van jongeren, maar wordt inmiddels ook breder toegepast in de jeugdhulp.⁶⁷ Jongeren kiezen zelf een mentor uit hun omgeving. Deze mentor is hun vertrouwenspersoon en komt op voor hun belangen. De JIM werkt intensief samen met een jeugdzorgprofessional en wordt daar waar nodig door deze ondersteund. De JIM-aanpak bestaat uit vier fasen. Eerst zoekt de jongere een geschikte JIM. In fase twee formuleren jongere en ouders hun veranderwensen en gewenste situatie. In fase drie worden doelen en een plan van aanpak opgesteld en uitgevoerd, eventueel met aanvullende hulp. De vierde fase richt zich op afronding: hoe wordt de voortgang behouden en wat wordt de rol van de JIM na afloop van de professionele hulp. De duur en vorm van het traject verschilt per jongere. Het kan zijn dat de situatie stabiliseert en de hulpverlener stopt. Veel JIM's ervaren echter dat zij ook daarna nog betrokken en verbonden blijven met de jongere. Binnen juridische procedures kan de JIM optreden als steunfiguur voor, tijdens en na het kindgesprek, met aandacht voor veiligheid en emotionele steun voor het kind. De JIM wordt niet getraind m.b.t kennis van de juridische processen zelf.

Financieel overzicht

- Een JIM is in principe gratis; deze ontvangt geen vergoeding
- Wel worden kosten gemaakt aan de kant van de hulpverleners, die naast de JIM staan. Een professional ontvangt een training om met een JIM te werken (€800,- p.p.), intervisie, coaching en een online leertraject. Dit kost jeugdzorgorganisaties eenmalig €10.000 om een interne trainer op te leiden (train-de-trainer) en daarna €6.000 per jaar service. Wanneer we aannemen dat er 20 professionals per jaar worden opgeleid in een organisatie voor 10 jaar lang en elke professional 5 JIM's heeft komen we op ongeveer €180 kosten voor het trainen en coachen van de professional bij per cliënt
- Hierbij nemen we aan dat de professional niet extra uren maakt t.o.v. wat hij/zij anders had gemaakt rondom een gezin, dus er zijn geen extra loonkosten meegenomen.

Overzicht

Doelgroep | Kinderen in jeugdbeschermingsprocedures

Regio | Heel Nederland

Organisaties | JIMwerkt heeft 35 samenwerkingspartners, waaronder jeugdzorgorganisaties, jeugdbescherming, gemeenten en LVB-organisaties.

Looptijd | Sinds 2016

Type procedure | Jeugdbeschermingsprocedures

Resultaten

JIM is meermaals onderzocht. Een evaluatie in 2017 onderzocht of de JIM-aanpak een alternatief kan zijn voor uithuisplaatsing van jongeren met complexe behoeften. In totaal kon 83 procent van de jongeren in de JIM-groep binnen gemiddeld drieëndertig dagen een mentor aandragen. Negentig procent van de jongeren in de JIM-groep ontving ambulante hulp als alternatief voor de geadviseerde uithuisplaatsing, terwijl hun problematiek grotendeels vergelijkbaar was met die van jongeren in Nederlandse (semi)gesloten residentiële jeugdzorg. De resultaten suggereren dat de JIM kan bijdragen aan het voorkomen van uithuisplaatsing van jongeren met complexe behoeften.⁶⁸ Daarnaast toont een GRIP-studie uit 2023 dat interventies met onderdelen van een JIM-aanpak effectief kunnen bijdragen aan het helpen van jongeren met mentale problemen.⁶⁹ Een lange termijn evaluatie uit 2019 toont dat het merendeel van de JIMs contact houdt met de jongere na afloop van het hulpverleningstraject en dat in de meeste gevallen de dreigende uithuisplaatsing is afgewend en de jongere thuis of in zijn vertrouwde omgeving woont.

Bijzondere curator

Een bijzondere curator (BC) komt op voor de belangen van een kind als deze botsen met die van de ouder(s) of voogd. De BC kan een advocaat zijn of een gedragswetenschapper. De ouder(s), voogd, of het kind zelf kan de rechter vragen om een BC te benoemen. Ook de rechter kan in een lopende procedure beslissen dat een BC voor het kind nodig is. Bij de benoeming bepaalt de rechter de precieze taken van de bijzondere curator.⁷⁰ Er zijn twee typen BC in het Nederlandse recht, gebaseerd op art. 1:212 en 1:250 van het Burgerlijk Wetboek. De BC op basis van art. 1:212 BW treedt op in procedures over afstamming of gezag.⁷¹ De BC op grond van art. 1:250 BW wordt aangesteld wanneer sprake is van een belangenconflict tussen het kind en diens ouders of als de belangen van het kind anders onvoldoende worden behartigd, bijvoorbeeld bij conflicten over gezag of omgang of bij een kinderbeschermingsmaatregel. Deze BC vertegenwoordigt het kind in juridische procedures en brengt diens belangen en stem zelfstandig in. Na verzoek tot benoeming bij de rechtbank, voert een BC intakegesprekken met het kind, ouders en eventuele derden om perspectief en belangen van het kind vast te stellen. Vervolgens brengt de BC verslag uit aan de rechtbank, waarin het standpunt van het kind en professionele weging van diens belangen worden verwerkt. Tijdens de zitting kan de BC zelfstandig het woord voeren namens het kind, dat zelf meestal afwezig is. Er is geen verplichte rol voor de BC na zitting. De leidraad voor bijzondere curatoren beveelt nazorg wel aan.

Financieel overzicht

- Kosten voor de bijzonder curator (art. 212 en 250) worden vergoed vanuit de Rechtsbijstandsmiddelen
- Deze is circa €1.500 per casus inclusief zittingstoeslag; op basis van het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand (met puntentoekenning).⁷²

Overzicht

Doelgroep | Kinderen in juridische procedures

Regio | Heel Nederland

Organisaties | Stichting Bijzondere Curator Nederland (SBCN)

Looptijd | Sinds 1995 (artikel 1:250 BW) en 1998 (artikel 1:212 BW), per 2017 is SBCN opgericht

Type procedure | Familierechtelijke- en jeugdbeschermings procedures

Resultaten

De Kinderombudsman stelde in 2012 vast dat de BC weinig bekend is bij kinderen, ouders, rechters en professionals. Kinderen wisten meestal niet dat ze zelf om een BC kunnen vragen. De aanstelling gebeurde weinig en leek soms willekeurig, wat maakte dat kinderen niet altijd adequate bescherming en ondersteuning kregen. Uit onderzoek in 2020 blijkt wel nog steeds dat de benoeming van een BC willekeurig lijkt en dat BC's regelmatig worden afgewezen. In de praktijk is er onduidelijkheid over de invulling van de rol van de BC. Hoewel de wettelijke taak het behartigen van de belangen van het kind is, wordt de BC in sommige zaken vooral benut als deskundige voor de rechter. Een duidelijke afbakening in die rol wordt als wenselijk bevonden.⁷³ Uit het onderzoek blijkt een grote behoefte aan duidelijke regels, bekendheid en kwaliteitsbewaking rondom BC's. Tot voorkort ontbrak het aan een landelijk register, eenduidige selectiecriteria, opdrachtformulering en een duidelijke financieringsstructuur. ⁷⁴Sinds de oprichting van SBCN in 2017 zijn hierin belangrijke stappen gezet.⁷⁴ De SBCN hanteert duidelijke toelatingscriteria. Bij succesvolle afronding wordt de kandidaat ingeschreven in het register van de SBCN en bij de Raad voor Rechtsbijstand. Voor behoud van registratie gelden nascholingsverplichtingen. De Kinderombudsman pleitte in 2012 terecht voor structurele verbeteringen zoals richtlijnen, scholing en landelijke toegankelijkheid. Een aantal van deze aanbevelingen is inmiddels (deels) gerealiseerd. Verdere borging van kwaliteit, bekendheid en toepassing blijft evenwel actueel, om ervoor te zorgen dat kinderen daadwerkelijk toegang hebben tot een effectieve en kindgerichte bijzondere curator.

ExpEx

ExpEx staat voor Experienced Experts: getrainde jongeren die zelf ervaring hebben in de jeugdhulp en zich inzetten als maatje van jongeren en/of adviseur van instellingen en overheden. Het ExpEx-platform zet zich in voor het verbeteren van de jeugdzorg vanuit het perspectief van jongeren, door ervaringsdeskundige jongeren op te leiden en in te zetten als maatje, adviseur of voorlichter van andere jongeren. ExpEx kunnen andere jongeren helpen door eenmalig met ze te praten, maar ze kunnen ook langere tijd een maatje voor een ander zijn. Ook kunnen ze ervoor zorgen dat jongeren die gemeenschappelijke ervaringen hebben bij elkaar komen en meedenken in casuïstiek besprekingen. ExpEx voert daarnaast andere activiteiten uit, zoals voorlichting en training geven of lobbyen omtrent Jeugdzorg.⁷⁵ Binnen juridische procedures betekent dit concreet dat ervaringsdeskundige jongeren kinderen emotioneel kunnen bijstaan rondom de procedure en indien gewenst mee kunnen gaan naar het kindgesprek of een zitting.

Financieel overzicht

- Begeleiding van een ervaringsdeskundige (ED) vanuit ExpEx is gratis voor kinderen
- ED'en ontvangen een vrijwilligersvergoeding van €5,60 per uur
- Wanneer we schatten dat een ED gemiddeld ongeveer 10 uur besteed aan het begeleiden van een kind, zijn de directe kosten €56 per casus
- Daarnaast maakt ExpEx nog indirecte kosten voor het organiseren van trainingen, intervisie, communicatie etc. Uit het jaarverslag valt lastig om te maken hoeveel kosten dit betreft en over hoeveel vrijwilligers deze kosten "uitgesmeerd" zouden kunnen worden. We doen een ruwe aanname van €150 per casus, dit is in lijn met de overhead van organisaties als Jeugdstem (totale kosten – personeelskosten / aantal cliënten)
- Totale kosten komen dan uit op ongeveer €220 per casus
- ExpEx wordt bekostigd door subsidies van VWS en FNO

Overzicht

Doelgroep | Jongeren in de jeugdzorg

Regio | Zeeland-Brabant, Utrecht, Katwijk en regio Holland Rijnland, Flevoland, Rotterdam, Amsterdam en omstreken, Midden-Holland, Haaglanden

Organisaties | Stichting ExpEx

Looptijd | Sinds 2013

Type procedure | Jeugdbeschermingsprocedures

Resultaten

Er is geen evaluatie gedaan naar ExpEx. Wel zijn er gegevens bekend over de output. In 2024 zijn 80 nieuwe Experienced Experts opgeleid in diverse regio's zoals Den Haag, Flevoland, Katwijk, Amsterdam en Midden-Holland. Team ExpEx bestond in 2024 uit 11 teamleden. In 2024 zijn er 80 nieuwe experienced experts opgeleid.⁷⁶

Kindercoach in de rechtbank

Sinds 1 mei 2025 kunnen kinderen van 8 tot 18 jaar die betrokken zijn bij een lopende procedure terecht bij een kindercoach in de rechtbank Limburg, op de locaties Maastricht (dinsdagmiddag) en Roermond (woensdagmiddag). Dit initiatief is voortgekomen uit de organisatie van kindercoaches op basisscholen. De opzet is eenvoudig, maar betekenisvol: kinderen die betrokken zijn bij een rechtszaak krijgen de mogelijkheid om – los van juridische en hulpverlenende kaders – hun verhaal te delen met een onafhankelijke kindercoach, voor, tijdens en na het kindgesprek. Het biedt kinderen een veilige plek waar zij hun verhaal kunnen vertellen en hun emoties kunnen delen. Een kindercoach luistert zonder oordeel, helpt kinderen woorden te geven aan hun gevoelens en ondersteunt zonder dat er een dossier wordt gevormd. Dit helpt hen om beter om te gaan met de situatie en vermindert stress. De kindercoach is er voor het welzijn van het kind, zonder partij voor een van de ouders te kiezen. Het gesprek met de kindercoach bereidt kinderen voor op hun gesprek met de kinderrechter, als zij dit fijn vinden. Het inlooppreekuur in de rechtbank Limburg is tot stand gekomen in samenwerking met stichting Adiona, de beroepsorganisatie voor kindercoaches.⁷⁷

Financieel overzicht

- De kosten van de kindercoach bedragen tegen gereduceerd tarief €65 excl. BTW per uur + reiskosten.
- De pilot wordt nu grotendeels bekostigd vanuit het Platform Innovatieve Projecten (PIP) van de rechtspraak. De rechtbank en Adiona nemen additionele kosten voor hun rekening.

Overzicht

Doelgroep | Alle kinderen en jongeren van 8 – 18 jaar waarvan de ouders niet meer samen zijn. Er moet wel een procedure bij de rechtbank lopen. De pilot wordt mogelijk per september 2025 met jeugdzaken (OTS/UHP).

Regio | Limburg: Maastricht & Roermond

Organisaties | Rechtbank Limburg in samenwerking met Stichting Adiona

Looptijd | Sinds 1 mei 2025 tot 1 februari 2026

Type procedure | Familierechtelijke procedures

Resultaten

Resultaat vanuit eerste pilot ervaringen (niet onafhankelijk gevalideerd):

- Minder stress en spanning voor het kind rondom de rechtszaak.
- Meer vertrouwen in het delen van gevoelens, het kind wordt gezien en gehoord.
- Begrijpen wat er speelt en hoe ze kunnen omgaan met deze veranderingen.

De resultaten van deze pilot worden gemonitord door de rechtbank via een evaluatieonderzoek en door het expertisecentrum van Stichting Adiona.

Gezinsadvocaat

De Gezinsadvocaat* is een multidisciplinaire benadering van de begeleiding van gezinnen bij de (echt)scheiding, gericht op het verbinden van zorg en recht waarbij het belang van het kind voorop staat. Een traject Gezinsadvocaat wordt altijd uitgevoerd door een duo gevormd door een gezinsadvocaat (GA) en een gedragswetenschapper (GW), samen: duo GAGW.

De Gezinsadvocaat voert regie over het gehele scheidingsproces of situaties waarin ouders blijven kampen met scheidingsgerelateerde problematiek. De begeleiding richt zich zowel op juridische als niet-juridische aspecten, waaronder emotionele verwerking, praktische kwesties en de positie van het kind. Hierbij wordt apart gesproken met het kind. Een gerechtelijke procedure maakt in circa 10-20% van de trajecten onderdeel uit van de begeleiding en betreft dan meestal een administratieve afhandeling zonder zitting. In de meeste gevallen wordt in onderling overleg tot afspraken gekomen.

Aanmelding van een casus verloopt via gemeenteloketten of via verwijzers zoals advocaten, RVK of andere (zorg)professionals. Na aanmelding volgt een intake met risicotaxatie en opstelling van een plan van aanpak met de ouders. De gedragswetenschapper voert doorgaans een apart gesprek met het kind. Het traject wordt afgerond met een convenant of een rechterlijke uitspraak, gevolgd door informele nazorg, indien passend.

Overzicht

 Doelgroep | Ouders en kinderen in (complexe) scheiding

 Regio | Hart van Brabant (Tilburg en omliggende gemeenten), Zuid-Kennemerland, IJmond, 's-Hertogenbosch, Groningen (gemeente)

 Organisaties | Stichting Gezinsadvocaat

 Looptijd | voorjaar 2020 zijn de eerste pilots van start gegaan, momenteel zijn er meerdere pilots actief of in voorbereiding.

 Type procedure | Familierechtelijke procedures

Financieel overzicht

- Een standaardtraject kost € 11.000 excl. btw per duo, oftewel € 5.500 per professional. Voor dit bedrag wordt circa 30 uur inzet per persoon geleverd, tegen een uurtarief van €180. Aanvullend is € 4.000 beschikbaar voor extra inhoudelijke werkzaamheden, juridisch of niet-juridisch van aard.
- In complexe of zwaarbelaste casussen kan een aanvullende vergoeding tot maximaal € 15.000 worden aangevraagd. Dit wordt geschat op één op de vijf tot tien zaken. Aanvragen worden gemotiveerd ingediend en getoetst binnen het geldende financieringskader. Voor nazorg (een aanbeveling uit de evaluatie van de eerste pilot), bijvoorbeeld in de vorm van een kortdurend posttraject, is aanvullend € 3.500 per duo beschikbaar.
- Daarnaast worden ook indirecte kosten, zoals coördinatie, administratie en systeemondersteuning, doorberekend in de casusprijs. De overheadkosten vormen circa 33% van het totaal, met een maximumtarief van € 150 per uur. Aangezien de casusprijs deels uit vaste kosten bestaat, daalt de gemiddelde prijs per casus bij een hogere afname.
- De exacte urenverdeling is afhankelijk van de casus en wordt per traject inzichtelijk gemaakt.
- Uit de kosten-batenanalyse van Pilot I blijkt een gemiddelde besparing van € 17.000 per casus⁵⁹. Naast het juridisch domein is het aannemelijk dat er ook binnen het sociale domein baten worden behaald door de inzet van een Gezinsadvocaat.
- Momenteel wordt de Gezinsadvocaat (in een beperkt aantal gemeenten) bekostigd door subsidie verstrekt via de gemeente.

Resultaten

Pilot I is in 2023 geëvalueerd¹. In het evaluatieonderzoek 'Gezinsadvocaat: Kort en Krachtig' zijn 31 gezinnen opgenomen, die een volledige intake en GA-werkwijze hebben ervaren. Uit de analyse blijkt dat de beoogde de-escalatie optrad en dat voor de kinderen betere, soms aanzienlijk betere uitkomsten zijn gerealiseerd. De inzet van de Gezinsadvocaat voorkwam in vrijwel alle gevallen een geëscaleerde gerechtelijke procedure. In de meeste gevallen werden afspraken in onderling overleg bereikt, waardoor de rechter enkel formeel hoefde te bekrachtigen. Dit is van belang voor het welzijn van kinderen, aangezien het vermijden van een 'rechtbankgevecht' gunstig is. Er was hierdoor geen interventie van de kinderscherming nodig (zoals onder toezichtstelling of uithuisplaatsing), geen ouderverstoting/contactverlies, en geen Veilig Thuis of politie interventies, wat bij een traditionele 2-advocatenprocedure vaker zou zijn gebeurd.

/Andersson Elffers Felix

3.2 Internationale context: Scandinavië, het Verenigd Koninkrijk, België

Scandinavië | Context

Jeugdbescherming en ondersteuning van kinderen in Scandinavië

De Scandinavische landen hebben over het algemeen sterke en goed ontwikkelde jeugdbeschermingssystemen, met een sterke focus op vroegtijdige signalering en ondersteuning aan zowel gezinnen als aan kinderen individueel.⁷⁸ Hierbij ligt de nadruk op vroegtijdige bemiddeling en het voorkomen van (her)escalatie naar formele juridische procedures. Rechtbanken verwijzen regelmatig naar deze bemiddelingsinitiatieven of leggen een bemiddelingstraject op.⁷⁹ Er is hierbij veel aandacht voor het betrekken van kinderen bij de besluitvorming, en kinderen hebben relatief sterk verankerde participatierechten. Door de nadruk op vroegtijdige (her)signalering zijn er ook veel ondersteuningsvormen die langdurig bij het kind betrokken zijn. Deze ondersteuning wordt georganiseerd via het Rijk, of lokale overheden, of door maatschappelijke organisaties zoals NGO's of kerken.

Preventie staat centraal

Noorwegen valt op door zijn sterk gecentraliseerde aanpak via de nationale jeugdbeschermingsdienst *Barnevernet*. Dit systeem is relatief interventionistisch: de drempel om in te grijpen is laag en dwangmaatregelen worden vaker toegepast dan in de andere Scandinavische landen. Zweden en Finland hanteren een terughoudender benadering. In Zweden ligt de focus op vrijwillige hulpverlening en wordt dwang alleen toegepast onder strikte voorwaarden. Finland integreert jeugdzorg sterk met gezondheidszorg en onderwijs, en hecht ook veel waarde aan preventie. Dwang wordt hier pas ingezet als uiterste maatregel. Denemarken zit ertussenin, en hanteert een matig interventionistisch jeugdbeschermingssysteem. Het jeugdzorgsysteem is gemeentelijk georganiseerd, met duidelijke wettelijke kaders en een evenwichtige afweging tussen informele hulpverlening en ingrijpen.

Hoorrecht en participatierechten van kinderen

In alle Scandinavische landen is het belang van het kind, en het recht van kinderen om gehoord te worden sterk verankerd. Participatie van kinderen in deze processen wordt gezien als een belangrijk recht. Ook in familierechtelijke procedures hebben kinderen in de Scandinavische landen recht op diverse vormen van ondersteuning, bedoeld om ervoor te zorgen dat hun wensen worden meegenomen in de besluitvorming. In zowel jeugdbeschermingsprocedures als familierechtelijke procedures hebben kinderen het recht om gehoord te worden, met een leeftijdsgrens variërend van vanaf 7 jaar tot vanaf 12 jaar.

Toegang tot eigen advocaat

In juridische procedures krijgt een kind in de meeste Scandinavische landen niet automatisch een eigen advocaat, maar in complexe zaken of uitzonderlijke omstandigheden kan een eigen advocaat worden toegewezen door de rechtbank.

Vertrouwenspersoon/voogd

De vertrouwenspersoon speelt een belangrijke rol voor kinderen in juridische procedures in Scandinavië, zowel in familierechtelijke als jeugdbeschermingsprocedures. De mate waarin het recht op een vertrouwenspersoon wettelijk is verankerd verschilt, maar in alle landen is de rol van de vertrouwenspersoon sterk ingebed in de procedures. In de praktijk kunnen kinderen ondersteund worden door een vertrouwde volwassene, medewerkers van de rechtbank of door vertrouwenspersonen van NGO's of onafhankelijke bemiddelaars. In de meeste landen kan de rechter bij procedures met ernstige risico's een vertegenwoordiger, ondersteuner of vertrouwenspersoon aanwijzen voor tijdens het proces.

Scandinavië | Voorbeelden van ondersteuningsvormen I

Denemarken

Familieretshuset: een nationale overheidsdienst onder het ministerie voor Sociale Zaken. Sinds 2019 is deze instantie de opvolger van de vroegere Statsforvaltningen en behandelt een breed scala aan familierechtelijke zaken zoals echtscheidingen, gezag- en omgangszaken. Bij conflicten over gezag, verblijf of omgang, biedt Familieretshuset de zogenaamde Familiemægling (familiebemiddeling) aan. Als bemiddeling niet werkt, kunnen ouders een formeel traject starten bij de familiekamer (Familieretten). Het Familieretshuset heeft een speciale afdeling, de Børneenhed, die zich richt op het welzijn van kinderen in deze procedures. Ze organiseren individuele kindgesprekken waarin kinderen vertrouwelijk met een deskundige kunnen praten over hun situatie, en wijzen een aparte contactpersoon voor het kind toe, die het kind ondersteunt tijdens het proces. Ook kunnen ze helpen bij het inschakelen van een externe, onafhankelijke bisidder (begeleider) van bijvoorbeeld Børns Vilkår wanneer het kind dat nodig heeft. Tenslotte organiseren ze ook speciale kindgroepen, waar kinderen kunnen praten met anderen in vergelijkbare situaties.

Børns Vilkar: een onafhankelijke organisatie die essentiële ondersteuning biedt aan kinderen en jongeren in Denemarken — met name bij complexe gezinssituaties zoals scheidingen. Ze bieden ondersteuning via anonieme hulplijnen en chatfuncties, waaronder een speciale chatdienst voor jongeren van 15-24. Ook voorzien ze in Bisidderordning; voorbereiding en begeleiding voor kinderen en jongeren voor officiële of moeilijke gesprekken met instanties of rechtbank, in familierechtelijke situaties, of bij gesprekken met bijvoorbeeld jeugdbescherming.

Finland

Eigen trustee via de rechtbank: in administratieve procedures waarbij het belang van het kind conflicteert met dat van de natuurlijke voogd (zoals een ouder), kan de rechtbank een voogd (trustee) benoemen. Dit gebeurt wanneer de natuurlijke voogd niet objectief optreedt of het kind in gevaar zou brengen. De voogd treedt op als neutrale vertegenwoordiger van het kind in de procedure. Hij of zij bespreekt de wensen van het kind met de rechtbank, zeker wanneer het kind zelf (bijvoorbeeld vanwege leeftijd of belangenconflict) niet direct wordt gehoord. De voogd is niet noodzakelijk advocaat, maar kan vergeleken worden met de bijzondere curator in Nederland.

Mannerheim League for Child Welfare (MLL): een organisatie die opkomt voor kinderrechten, en die werkt met getrainde vrijwilligers. Deze kunnen ingezet worden als Perheikummit (Familie-Buddy's), die gezinnen ondersteunen die tijdelijk hulp krijgen bij opvoedingsvraagstukken of scheiding. Ze kunnen ook worden ingezet als Ystävä, oftewel buddy's, voor kinderen en jongeren van 6-17 jaar. Dit zijn betrouwbare volwassenen die regelmatig tijd doorbrengen met het kind. Er is geen directe juridische of professionele relatie, maar ze fungeren als vertrouwenspersoon en emotionele ondersteuner in kwetsbare gezinsomstandigheden. Tenslotte voorziet MML ook in een landelijk peer support-programma op scholen, waarbij leerlingen uit de hogere leerjaren getraind worden om als vertrouwensbuddy te fungeren voor jongere medeleerlingen.

Scandinavië | Voorbeelden van ondersteuningsvormen II

Noorwegen

Het Familievernkontor (familiebureau): Een overheidsgefinancierde dienst die ouders en kinderen tijdens ondersteunt tijdens scheiding, gezagsconflicten en omgangsregelingen. Het familiebureau wordt ingezet om conflicten te voorkomen of op te lossen op vrijwillige basis, zonder tussenkomst van de rechtbank, met daarbij bijzondere aandacht voor het welzijn van het kind. De dienst is laagdrempelig, gratis en vrijwillig toegankelijk. De familievernkontorer bieden ook specifieke ondersteuning voor kinderen, onder andere via individuele gesprekken met kinderen en kindgerichte bemiddeling waarbij de beleving van het kind wordt besproken en centraal wordt gezet.

Barnas Jurist (de "kinderjurist"): een initiatief van Gatejuristen Oslo en biedt gratis juridische hulp aan kinderen en jongeren tot 25 jaar, op alle rechtsgebieden. De juristen nemen zaken aan uit heel het land en de dienstverlening is dus landelijk georiënteerd. Een team van vrijwillige advocaten, juristen en rechtenstudenten biedt juridische ondersteuning aan jongeren die hun rechten willen kennen of verdedigen, maar geen toegang hebben tot reguliere juridische bijstand. Het programma heeft tot doel om jongeren in staat stellen om hun rechten te begrijpen en zeggenschap te krijgen in juridische processen, met name in gevoelige zaken zoals gezagsconflicten of scheidingen.

Zweden

Bris: Hulpverlening met als doel dat kinderen gehoord worden, steun krijgen en hun rechten kunnen uitoefenen binnen maatschappelijke systemen. Vertrouwenspersonen/hulpverleners geven ondersteuning via een hulplijn, chat en e-mail, indien gewenst ook anoniem. In sommige gevallen kunnen kinderen gekoppeld worden aan een vaste begeleider voor herhaald contact. Hiermee wordt het een contact dat lijkt op een buddy-relatie met een professionele hulpverlener.

Het Verenigd Koninkrijk | Context

Jeugdzorg en ondersteuning van kinderen in het Verenigd Koninkrijk

Het jeugdzorgsysteem in het Verenigd Koninkrijk is grotendeels gedecentraliseerd en verschilt tussen de vier landen: Engeland, Schotland, Wales en Noord-Ierland. Het systeem is gebaseerd op de Children Act 1989 & 2004 die de basis vormt voor kinderrechten en -bescherming.

Een jeugdzorgmaatregel kan door een familierechtbank worden opgelegd als er zorgen zijn over het welzijn en de veiligheid van een kind. Het proces begint met een pre-proceedingsfase, waarin samen met de ouders en hun advocaat een hulpplan wordt opgesteld, en een lokale autoriteit vervolgens het gezin onderzoekt en bijstaat. In tegenstelling tot in Nederland, waar een onder toezicht stelling (OTS) altijd via de Kinderrechter gaat, komt er in het Verenigd Koninkrijk in deze fase nog geen rechter aan te pas. Als het kind in gevaar blijft escaleert de lokale autoriteit het traject naar de familierechtbank.

Hoorrecht en participatierechten van kinderen

Het hoorrecht van kinderen in het Verenigd Koninkrijk (VK) is grotendeels gebaseerd op het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) en nationaal recht. In procedures bij de Family Courts (bijvoorbeeld omgang, gezag, uithuisplaatsing) geldt dat de stem van het kind moet worden gehoord. De CAFCASS (Children and Family Court Advisory and Support Service) speelt hierin een sleutelrol. Het hoorrecht kan in pleegzorg- en kinderbeschermingsprocedures worden ingevuld door gesprekken met sociale diensten, CAFCASS of een Guardian. Er is geen harde wettelijke minimumleeftijd in de Children Act, maar rechters en CAFCASS hanteren vaak de vuistregel dat rond 12 jaar een kind voldoende “maturity” heeft om zelfstandig gehoord te worden. Jongere kinderen kunnen ook gehoord worden, maar de rechter weegt hun mening naar mate van leeftijd en ontwikkeling.

Vertrouwenspersoon

Wanneer een jeugdbeschermingszaak bij de familierechtbank begint krijgt een kind meteen een onafhankelijke vertegenwoordiger; de Children’s Guardian. Dit is een als hulpverlener opgeleide professional van de Children and Family Court Advisory and Support Service (CAFCASS). Deze kan ook worden ingezet bij zeer complexe familierechtelijke zaken, wanneer het belang van het kind in het gedrang komt. De Children’s Guardian vertegenwoordigt het belang van het kind in familierechtelijke en jeugdbeschermingszaken. De Guardian spreekt met het kind, observeert de thuissituatie en adviseert de rechtbank over de belangen van het kind. De Guardian heeft een onafhankelijke stem, en staat los van de Jeugdbeschermingsdienst, advocaat of de ouders. De Children’s Guardian heeft een goed beeld van alle beschikbare ondersteuningsvormen en kan kinderen waar nodig in contact brengen met deze organisaties.

Toegang tot een eigen advocaat

Wanneer kinderen een onafhankelijke partij zijn in het proces kan, zowel in familierechtelijke als in jeugdbeschermingszaken, naast de Children’s Guardian, ook een aparte advocaat worden benoemd of gekozen. De Guardian stelt een advocaat aan voor het kind, uit het netwerk van gespecialiseerde jeugdzorgadvocaten. Deze advocaat kan hun persoonlijke mening vertegenwoordigen wanneer die verschilt van het oordeel van de Guardian. Als het kind in staat wordt geacht om eigen instructies te geven (meestal 12 jaar of ouder, maar geen vaste grens), mag het kind de advocaat rechtstreeks instrueren in plaats van via de Guardian.

Het Verenigd Koninkrijk | Voorbeelden van ondersteuningsvormen

Children's Legal Centre

Juridische voorlichting en hulpverlening aan kinderen, jongeren en hun verzorgers. Ondersteuning bij het begrijpen van familierechtelijke procedures en uitleg over voogdij. Adviseert ook professionals en ouders.

Charitatieve organisaties

Organisaties als Relate, Barnardo's en Place2Be: Deze organisaties zijn gericht op therapie en mentale ondersteuning van kinderen en jongeren. Kosten zijn laagdrempelig en in veel gevallen afhankelijk van gezinsinkomen.

In the mix

In the mix is gericht op (al dan niet anonieme) emotionele ondersteuning via sms, telefoon, live chat en forums. Geeft advies over familieproblemen, zoals scheiding, geweld en conflicten thuis. Biedt daarnaast forums waar jongeren hun ervaringen delen.

Extern Mentoring Support Programme

Gericht op kinderen in pleegzorg of residentiële setting (10-17 jr), geboden door de organisatie Extern. Mentoren bieden gedurende ~6 maanden wekelijkse begeleiding: emotionele steun, levensvaardigheden en stabiliteit bij zorgveranderingen

Kooth

Kooth biedt kinderen en jongeren van 10-25 gratis, veilige en anonieme toegang tot online therapeuten, discussieforums en zelfhulpartikelen. Kooth biedt online mentale gezondheidszorg zonder doorverwijzing of wachttijd, en therapeutische ondersteuning van professionals via CAMNHS. Wanneer een familierechtelijk proces bijzonder emotioneel belastend is voor het kind kan de FCA, de Guardian, de advocaat of de rechtbank psychologische of andersoortige therapie adviseren en ondersteunen. Dit kan onder andere gaan om therapie gericht op herstel van contact met een of beide ouders. Psychotherapie kan afhankelijk van de aard worden gefinancierd door de Child and Adolescent Mental Health Services (CAMNHS), lokale autoriteiten, of door (gedeeltelijk) charitatieve organisaties.

Family Court Advisor

Wanneer ouders tijdens een scheiding het niet eens kunnen worden over gezag of voogdij, kan de kwestie door de rechtbank worden voorgelegd aan een Family Court Advisor (FCA) van de Children and Family Court Advisory and Support Service (CAFCASS). CAFCASS vertegenwoordigt kinderen in familierechtszaken in Engeland en zorgt ervoor dat de stem van het kind gehoord wordt en hun belangen voorop staan bij elke genomen beslissing. Zij worden betrokken bij zaken waarin de rechtbank een onafhankelijke beoordeling van de behoeften, wensen en gevoelens van het kind noodzakelijk acht. De FCA kan een zogeheten wishes and feelings report maken, waarin de mening van het kind wordt weergegeven.

België | Context

Jeugdzorg en ondersteuning van kinderen in België

Het Belgische jeugdbeschermingssysteem is opgebouwd rond een duidelijk onderscheid tussen vrijwillige hulpverlening en gedwongen maatregelen via de jeugdrechtbank. Het systeem is regionaal georganiseerd en gebaseerd op onder meer het Decreet Integrale Jeugdhulp.⁸⁰

Jeugdbeschermingsmaatregelen worden pas opgelegd als vrijwillige hulp ontoereikend is of als het kind zich in een ernstige risicosituatie bevindt. De jeugdrechtbank kan dan ingrijpen met maatregelen zoals begeleiding, uithuisplaatsing of – in het geval van jongeren met delictgedrag – gesloten opvang of gemeenschapsdienst.

België zet, net als de Scandinavische landen, in familierechtelijke kwesties sterk in op bemiddeling. In procedures waarbij ouders in conflict zijn over gezag of verblijf kan de rechtbank familiebemiddeling aanbevelen of opleggen. Steeds vaker worden bemiddelaars ingezet die zijn opgeleid in kindgerichte bemiddeling: ze voeren apart gesprekken met kinderen en brengen hun perspectief naar voren in de bemiddeling. Kinderen kunnen zo indirect participeren zonder in conflict te komen met ouders.⁸¹

Hoorrecht en participatierechten van kinderen

Kinderen hebben in België recht op informatie over de juridische processen, en het recht op participatie, onder andere via het hoorrecht. Kinderen vanaf 12 jaar worden gehoord tijdens een kindgesprek. Jongere kinderen kunnen ook worden gehoord als ze voldoende maturiteit tonen.

Vertrouwenspersoon

Kinderen hebben het recht om een vertrouwenspersoon kiezen om hem of haar te ondersteunen in procedures bij de jeugdrechter en in de jeugdhulpverlening. De vertrouwenspersoon mag aanwezig mag zijn tijdens gesprekken, kindgesprekken en zittingen, en kan een familielid zijn, een hulpverlener of iemand anders die het kind kiest, zolang dit niet strijdig is met het belang van het kind. De vertrouwenspersoon moet vooraf aangegeven en goedgekeurd worden door hulpverlening of rechtbank.

Toegang tot een eigen advocaat

Bij conflictsituaties tussen kind en ouders of zaken waarin het belang van het kind ernstig bedreigd wordt (bijv. bij mishandeling) heeft het kind toegang tot een advocaat. In zulke gevallen kan de rechtbank of het kind zelf (met hulp van derden) een advocaat aanvragen via de juridische bijstand (pro deo). De afgelopen jaren zijn er pilotprojecten opgestart in bepaalde gerechtelijke arrondissementen met als doel om kinderen in familierechtelijke procedures meer structureel toegang te geven tot een eigen juridische vertegenwoordiger — ook wanneer er (nog) geen sprake is van een verontrustende situatie, geweld of jeugdbescherming.

België | Voorbeelden van ondersteuningsvormen

Cachet vzw

Een organisatie van en voor jongeren in jeugdhulp die inzet op ervaringsdeskundigheid. Jongeren kunnen er terecht voor buddywerking, lotgenotencontact en steun. Een ervaringsdeskundige buddy kan fungeren als luisterend oor, sparringpartner en vertrouwensfiguur.

Pleegzorg Vlaanderen – Buddyprojecten

Biedt buddy's aan voor jongeren in (of na) pleegzorg. Deze buddy's zijn vrijwillige volwassenen die een vertrouwensband opbouwen en het kind ondersteunen in sociale, emotionele of praktische aspecten van hun leven. Niet specifiek voor juridische procedures, maar wel vaak betrokken in bredere jeugdhulpcontext

Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW)

CAW's bieden vertrouwenspersonen aan in het kader van gedwongen hulpverlening of bij conflicten binnen de jeugdhulp. Zij begeleiden jongeren bij gesprekken met jeugdrechters, consultants of hulpverleners. Kinderen of jongeren kunnen ook zelf contact opnemen voor ondersteuning. CAW werkt vaak samen met jeugdhulpvoorzieningen om gepaste begeleiding te bieden.

SOS Jeunes – Quartier Libre (Brussel)

Leveren vertrouwensfiguren, jeugdadviseurs, bemiddelaars en begeleiders die jongeren helpen om hun rechten te begrijpen, oplossingen te vinden en hun stem te laten horen, en staan bij in contacten met jeugdhulp, rechtbank of sociale diensten.

Internationale context | best practices

Scandinavië

- Vroegtijdige signalering van ondersteuningsbehoeften van zowel kinderen individueel als van gezinnen.
- Sterke nadruk op bemiddelingstrajecten vóórdat conflicten escaleren naar antagonistische gerechtelijke procedures.
- Ondersteuning voor gezinnen als geheel en van kinderen individueel (per land) op uniforme wijze overal geregeld en toegankelijk.

Verenigd Koninkrijk

- Standaard beoordeling van ondersteuningsbehoefte van het kind door de Children's Guardian aan het begin van elk pjeugdbeschermingsprocedure (en sommige familierechtelijke procedures)
- Actieve doorverwijzing vanuit de rechtbank naar mogelijke ondersteuningsvormen.

België

- Sterke nadruk op bemiddeling als alternatief voor antagonistische juridische procedures in familierechtelijke kwesties.
- Veel aandacht voor kindgerichte bemiddeling, waarbij het kind als individuele belanghebbende centraal wordt gesteld.

Internationale context | bevindingen

Bemiddeling als voortraject of interventie

Het onderzoek naar de internationale context laat zien dat zowel in de Scandinavische landen als in België sterk wordt ingezet op bemiddelingstrajecten om vooral familierechtelijke kwesties te beslechten. Hierbij worden bemiddelingstrajecten gezien als middel om te voorkomen dat conflicten escaleren naar antagonistische gerechtelijke procedures, of om gedurende antagonistische gerechtelijke procedures resolutie te bewerkstelligen. Daarbij hebben rechters het mandaat om niet alleen bemiddelingstrajecten aan te bevelen, maar ook om deze als maatregel *op te leggen* voorafgaand aan of tijdens gerechtelijke procedures. Onderzoek laat zien dat deze methode, in ieder geval in de Scandinavische context, succes heeft, en als kindvriendelijker, goedkoper, en sneller tot resultaat leidend wordt beoordeeld.⁸²

Actieve en vroegtijdige doorverwijzing vanuit de rechtspraak

Uit de analyse van de systemen in de Scandinavische landen, het Verenigd Koninkrijk en België komt naar voren dat in deze landen sterk wordt gestuurd op actieve en vroegtijdige doorverwijzing naar organisaties die kinderen kunnen ondersteunen. Zowel in Scandinavië als in Groot-Brittannië zien we daarbij dat deze doorverwijzingen al vroeg in het proces plaatsvinden, bijvoorbeeld via bemiddelingsorganisaties die bij het gezin betrokken zijn of via rechtbanken. In het Verenigd Koninkrijk speelt de figuur van de Children's Guardian daarbij een dubbele rol. Niet alleen kan de guardian zelf fungeren als mogelijke steunfiguur; ook is diegene bekend met het brede scala aan andere beschikbare ondersteuningsvormen, en kan hij of zij kinderen effectief doorverwijzen naar deze organisaties. Doordat een Children's Guardian standaard wordt aangesteld bij elk proces waarbij een kind betrokken is, en

vanaf het begin het kind begeleidt, wordt gegarandeerd dat elke kind op tijd de kans heeft om toegang te krijgen tot diverse vormen van ondersteuning. Door de actieve rol van rechtbanken in zowel Scandinavië als Groot-Brittannië bij het doorverwijzen van kinderen naar ondersteunende organisaties is toegang tot ondersteuning voor kinderen in kwetsbare situaties niet alleen afhankelijk van ouders of voogden.

Onafhankelijke en kindgerichte ondersteuning

In de Scandinavische landen, het Verenigd Koninkrijk en België wordt bij begeleiding van hulpbehoevende gezinnen en bij bemiddelingstrajecten bewust uitgegaan van kindgerichte interventies. Dit betekent dat bij bemiddelingstrajecten apart met kinderen wordt gesproken, en dat het voor kinderen niet nodig is om hun mening te geven of belangen te verdedigen waar de ouders bij zijn. Daarnaast wordt in deze landen ingezet op de onafhankelijkheid van ondersteuning van kinderen. Bij bemiddelingstrajecten in Scandinavië en België zien we dat kinderen in veel gevallen een eigen vertegenwoordiger of begeleider krijgen, en dat hun belangen als apart van het gezin wordt beschouwd. In het Verenigd Koninkrijk zien we dit ook bij de figuur van de Children's Guardian, die volledig onafhankelijk is van een mogelijk aanwezige advocaat en van eventueel betrokken jeugdzorgautoriteiten.

4. Synthese

Waardering van de ondersteuningsvormen

Synthese | Afwegingskader

Om de voor- en nadelen van de verschillende ondersteuningsvormen zorgvuldig en transparant te beoordelen, hebben we een afwegingskader opgesteld. Dit afwegingskader bevat de criteria op basis waarvan we de verschillende ondersteuningsvormen beoordelen. We hebben we daarbij criteria opgenomen op binnen twee centrale thema's: *aansluiting bij behoeften* van de ondersteuningsvorm, als de *uitvoerbaarheid*. Hieronder lichten we deze thema's toe.

Aansluiting bij behoeften

Om te beoordelen op welke manieren de steunfiguur doeltreffend is moeten we onderzoeken in welke mate deze ondersteuningsvormen tegemoet komen aan de eerder geïdentificeerde behoeften van kinderen. We beoordelen de steunfiguren daarom op basis van de werkzame bestanddelen:

- Onafhankelijkheid
- Continuïteit
- Communicatie die aansluit bij het kind
- Ondersteuning van effectieve deelname aan het proces
- Daarnaast hebben we als criterium opgenomen in welke mate de ondersteuningsvorm toegankelijk is.

Bij de beoordeling van de steunfiguren op basis van de criteria hebben we resultaten uit eventuele uitgevoerde evaluaties gebruikt, aangevuld met inzichten uit de interviews en leersessies.

Uitvoerbaarheid

Uitvoerbaarheid is een belangrijk aspect van de (potentiële) impact van verschillende ondersteuningsvormen. De toegevoegde waarde van een zeer doeltreffende maar moeilijk uitvoerbare vorm van ondersteuning is in de

praktijk beperkt, simpelweg omdat de uitvoeringsbeperking betekent dat er minder kinderen gebruik van kunnen maken. We beoordelen de uitvoerbaarheid van de verschillende ondersteuningsvormen op basis van de volgende criteria:

- Kosten
- Schaalbaarheid
- Beheersbaarheid (van kwaliteit)

We hebben de ondersteuningsvormen hierop beoordeeld op basis van beschikbare informatie over prijzen en kosten per casus, informatie over (potentieel) beschikbare mensen en middelen, en informatie over trainings- en opleidingsvereisten.

Op de volgende pagina lichten we de verschillende beoordelingscriteria nader toe. In de pagina's daarna vindt u de scoring van de ondersteuningsvormen op de criteria.

Synthese | Afwegingskader: aansluiting bij behoeften

Onafhankelijkheid	Met het criterium <i>onafhankelijkheid</i> bedoelen we de mate waarin een steunfiguur onpartijdig en volledig in het belang van het kind kan acteren. De onafhankelijkheid wordt bepaald door de mate van connectie tussen een steunfiguur en andere partijen, en de mate waarin de steunfiguur er alléén is voor het kind. Een steunfiguur die ingehuurd is door één van de ouders of een band heeft met een van de ouders, kan minder onafhankelijk zijn dan een externe steunfiguur. Ook kan een steunfiguur die er is voor het gezin als geheel minder onafhankelijk zijn dan een steunfiguur die er specifiek voor het kind is.	●○○ Steunfiguur is er alléén voor het kind; óf steunfiguur is niet gelieerd aan één van de partijen of jeugdbescherming; óf steunfiguur is niet ingehuurd of betaald door één van de partijen. ●●○ Steunfiguur heeft twee van bovenstaande. ●●● Steunfiguur heeft alle van bovenstaande
Continuïteit	Met <i>continuïteit</i> doelen we op de mate waarin de steunfiguur ook voorafgaand aan, of na afloop van, de procedure nog betrokken kan zijn bij het kind, indien het kind dat wenst.	●○○ Steunfiguur is beschikbaar tijdens het proces. ●●○ Steunfiguur is beschikbaar voorafgaand aan en tijdens het proces. ●●● Steunfiguur is beschikbaar voorafgaand aan, tijdens en na het proces.
Ondersteuning van effectieve deelname aan het proces	Met dit criterium doelen we op de mate waarin de steunfiguur kennis of ervaring heeft met de juridische processen, en in staat is het kind te helpen om zijn/haar stem goed naar voren te laten komen waar mogelijk. Het gaat bijvoorbeeld om voorlichting over het kindgesprek, zittingen, uitleg van een vonnis, begeleiden bij het schrijven van een brief etc. Dit vraagt kennis van hoe juridische processen verlopen. Basiskennis van processen kan ook voortkomen uit eigen ervaring met deze processen.	●○○ Steunfiguur heeft basiskennis van processen. ●●○ Steunfiguur heeft een gedegen training van processen gehad ●●● Steunfiguur heeft professionele juridische opleiding/ervaring
Communicatie die aansluit bij het kind	Met dit criterium bedoelen we de mate waarin de steunfiguur in staat is om aan te sluiten bij het taalgebruik en begripsniveau van het kind. Het gaat bijvoorbeeld om het kunnen uitleggen van ingewikkelde processen of ontwikkelingen in gemakkelijke taal. Een steunfiguur waarbij het leeftijdsverschil relatief klein is, is naar verwachting beter in staat aan te sluiten bij de belevingswereld van een kind. Daarnaast is de verwachting dat een steunfiguur die naar verwachting vakjargon gebruikt in de communicatie minder goed aansluit, en iemand die getraind is in kindvriendelijke communicatie beter.	●○○ Steunfiguur heeft een professionele opleiding gevolgd waarin kindvriendelijke communicatie is opgenomen; óf steunfiguur heeft tussentijds training gevolgd in kindvriendelijke communicatie; óf steunfiguur is zelf een jongere. ●●○ Steunfiguur heeft twee van bovenstaande. ●●● Steunfiguur heeft alle van bovenstaande.
Toegankelijkheid	Het criterium <i>toegankelijkheid</i> ziet op de mate waarin er drempels bestaan voor het kind om toegang te hebben tot de steunfiguur. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer ouders of een instantie de steunfiguur moeten aanvragen / toewijzen of betalen, of wanneer de steunfiguur locatie-afhankelijk is.	●○○ Steunfiguur is gratis voor het kind (verantwoordelijke voor het kind); óf steunfiguur is onafhankelijk aan te vragen door het kind; óf steunfiguur is locatie-onafhankelijk. ●●○ Steunfiguur heeft twee van bovenstaande. ●●● Steunfiguur heeft alle van bovenstaande.

Synthese | Afwegingskader: uitvoerbaarheid

Kosten	Voor het criterium <i>kosten</i> hebben we een raming gemaakt voor de kosten per gemiddelde casus (directe kosten en indirecte kosten). Hierbij is het van belang op te merken dat steunfiguren hierin moeilijk te vergelijken zijn omdat ze zeer uiteenlopende activiteiten betreffen en ook de duur van een casus (en dus hoe lang een steunfiguur actief is) zeer uiteenloopt. We hebben daarnaast <i>geen</i> inschatting gemaakt of er mogelijk baten zijn, doordat andere ondersteuning niet meer nodig is.	○○○ Steunfiguur kost meer dan €1.500 per casus. ○○○ Steunfiguur kost €500 - €1.500 per casus. ○○○ Steunfiguur kost minder dan €500 per casus.
Schaalbaarheid	Het criterium <i>schaalbaarheid</i> ziet op de mate waarin er drempels bestaan om de ondersteuningsvorm op grotere schaal toe te passen. Daarbij gaat het om zowel randvoorwaarden (beschikbaarheid personeel, institutionele inbedding) als uitbreidingspotentieel: kan de aanpak zonder kwaliteitsverlies in andere regio's of instellingen worden toegepast?	○○○ Er zijn genoeg geschikte en/of opgeleide professionals beschikbaar om dit steunfiguur op te schalen; óf opschaling van het steunfiguur vraagt meer financiering maar geen ingewikkelde nieuwe financieringsmodellen; óf opschaling van het steunfiguur is niet locatie-afhankelijk. ○○○ Steunfiguur heeft twee van bovenstaande. ○○○ Steunfiguur heeft alle van bovenstaande.
Beheersbaarheid van kwaliteit	Het criterium <i>beheersbaarheid van kwaliteit</i> betreft de mate waarin de kwaliteit van uitvoering kan worden gewaarborgd. Bestaan er duidelijke werkwijze of kwaliteitscriteria? Zijn er systematische manieren om de kwaliteit te meten en verbeteren? In hoeverre is de kwaliteit afhankelijk van individuele uitvoerders?	○○○ Steunfiguur heeft een toelatingsprocedure of – toets doorstaan; óf steunfiguur heeft onafhankelijke kwaliteitsgaranties; óf steunfiguur heeft tussentijdse training en werkprotocollen. ○○○ Steunfiguur heeft twee van bovenstaande. ○○○ Steunfiguur heeft alle van bovenstaande.

Leeswijzer bij de “bolletjesfiguren”, met de waardering van de ondersteuningsvormen

De beoordeling van de ondersteuningsvormen op de criteria heeft als doel om voor- en nadelen van verschillende vormen in kaart te brengen, en daarmee te dienen als tool voor verdere gedachtevorming omtrent de inrichting van ondersteuning van kinderen. We geven de waardering weer in één, twee of drie bolletjes per criterium. We geven bewust geen totaalscore over de verschillende criteria heen, om twee redenen.

- Welke ondersteuningsvorm het meest passend is, hangt onder meer af van welke afwegingen in een specifieke context het meest van belang zijn. Dat kan bijvoorbeeld per type procedure verschillen.
- Doordat de criteria (en, daaruit voortvloeiend, de scoring) ongelijksoortig zijn, is een aantal bolletjes op het ene criterium niet per definitie vergelijkbaar met hetzelfde aantal bolletjes op een ander criterium.

Een ondersteuningsvorm die één bolletje scoort op een criterium en drie op een andere, is dus **niet** per se “even goed of slecht” als een ondersteuningsvorm die op beide criteria twee bolletjes scoort.

Waardering ondersteuningsvormen | Aansluiting bij behoeften

		Kindbehartiger	Buddy's van Villa Pinedo	Bijzondere curator	JIM	Buddy's van Expex	Kindercoach in de rechtbank	Gezinsadvocaat*
Behoeften	Onafhankelijkheid							*
	Communicatie en informatievoorziening sluit aan bij het kind							
	Ondersteuning van effectieve deelname aan het juridisch proces							
	Continuïteit							
	Toegankelijkheid							

* De gezinsadvocaat is een andersoortig steunfiguur, omdat dit duo gericht is op conflictresolutie voor het *gezin als geheel*. De gezinsadvocaat behartigt dus niet *uitsluitend* de belangen van het kind, en is ook gelieerd aan *beide* ouders. Hierdoor kan de onafhankelijkheid onder druk komen te staan wanneer de belangen van de ouders overeenkomen, maar niet in lijn zijn met de belangen van het kind. Gezien de Gezinsadvocaat ingezet wordt bij echtscheidingen (en niet bij jeugdbeschermingsprocedures) lijkt dit risico beperkt.

Waardering ondersteuningsvormen | Uitvoerbaarheid

		Kindbehartiger	Buddy's van Villa Pinedo	Bijzondere curator	JIM	Buddy's van Expex	Kindercoach in de rechtbank	Gezinsadvocaat
Criteria uitvoerbaarheid	Kosten							
	Schaalbaarheid							
	Beheersbaarheid kwaliteit							

5. Conclusies en aanbevelingen

Conclusies en aanbevelingen | Conclusies I

Behoeften van kinderen zijn divers, maar verschillen niet tussen familierechtelijke en jeugdbeschermingsprocedures

Uit dit onderzoek blijkt dat de ondersteuningsbehoeften van kinderen sterk verschillen, en afhankelijk zijn van de context waarbinnen zij ontstaan. De behoeften zijn grotendeels in te delen in twee hoofdcategorieën; aan de ene kant inhoudelijke ondersteuning bij de juridische processen, en aan de andere kant emotionele ondersteuning door een vertrouwenspersoon. Het onderzoek laat zien dat er enig verschil zit in stressoren tussen familierechtelijke en jeugdbeschermingsprocedures. Een loyaliteitsconflict tussen ouders is een stressor die voornamelijk speelt in familierechtelijke procedures, terwijl de vele wisselingen van hulpverleners en het gebrek aan continuïteit daarbij juist een stressor is die vooral speelt binnen de jeugdbeschermingsprocedures. Desalniettemin komt uit de gesprekken met organisaties als de Raad voor de Kinderbescherming, en uit de gesprekken met jongeren zelf, naar voren dat de *behoeften* die voortkomen uit deze verschillende stressoren grotendeels universeel zijn bij kinderen in beide typen procedures.

Er is niet één bestaande ondersteuningsvorm die in alle verschillende behoeften van kinderen kan voorzien

Onze inventarisatie van het bestaande aanbod van ondersteuningsvormen laat een versnipperd landschap zien, met een breed scala aan steunfiguren met ieder een eigen benadering, specialisatie of rol. De inventarisatie en waardering van het bestaande scala aan steunfiguren laat echter zien dat er niet één steunfiguur is die alle benodigde kenmerken, kennis en kunde heeft om volledig in *alle* uit het onderzoek naar voren gekomen ondersteuningsbehoeften van kinderen te kunnen voorzien.

Wel wordt uit het onderzoek duidelijk dat een betere samenwerking tussen steunfiguren met verschillende rollen, kennis en kunde de kwaliteit van de ondersteuning voor kinderen kan verbeteren, doordat het kind dan zowel praktische procesbegeleiding als emotionele ondersteuning kan krijgen.

Er is een sterke behoefte aan kindvriendelijke terugkoppeling en uitleg na een gerechtelijke uitspraak

Uit het onderzoek blijken kinderen ook behoeften te hebben die te maken hebben met de aard van het systeem en de inrichting van procedures. Een belangrijke behoefte daarbij is een kindvriendelijke terugkoppeling en uitleg na een uitspraak van de rechter. Hoewel in sommige rechtbanken wel wordt geëxperimenteerd met kindvriendelijke terugkoppeling bestaat binnen het huidige systeem geen formeel moment of structurele communicatievorm. Om dit probleem op te lossen zou het mogelijk zijn om terugkoppeling over een uitspraak via een steunfiguur plaats te laten vinden, maar idealiter zou de terugkoppeling plaatsvinden door de rechter zelf, aangezien deze het best zijn of haar eigen motivering kan uitleggen.

Conclusies en aanbevelingen | Conclusies II

Kinderen blijken weinig bekend met het scala aan ondersteuningsvormen, en doorverwijzing vanuit de Rechtspraak gebeurt beperkt

Uit het onderzoek blijkt dat er onder kinderen beperkt bekendheid is met het brede scala aan steunfiguren. Sommige organisaties, zoals bijvoorbeeld Villa Pinedo of JIM, blijken redelijk bekend of makkelijk te vinden. Andere organisaties, zoals de Kindbehartiger of de Gezinsadvocaat, blijken minder bekend. Daarnaast blijkt uit het onderzoek dat er momenteel nog beperkt samenwerking of doorverwijzing plaatsvindt tussen de steunfiguren onderling. Ook blijkt de informatievoorziening vanuit de Rechtspraak over ondersteuningsvormen beperkt. Kinderen worden alleen vanuit de Raad voor de Kinderbescherming gewezen op het aanbod van voor het kind relevante bestaande ondersteuningsvormen. Dit betekent dat kinderen of ouders van kinderen die niet in aanraking komen met de RvdK niet worden gefaciliteerd in het vinden van ondersteuning.

Ondersteuning van kinderen vindt in andere landen eerder en uniformer plaats dan in Nederland

De inventarisatie van ondersteuning van kinderen en gezinnen in Scandinavië, België en Groot-Brittannië laat zien dat de manier waarop het systeem van jeugdbescherming en (in)formele procedures rondom familierechtelijke zaken is ingericht van grote invloed is op de mate van ondersteuning van kinderen. Het is duidelijk dat vooral in Scandinavië de inzet op interventie en begeleiding van zowel gezinnen als kinderen individueel *voorafgaand aan gerechtelijke procedures* veel groter is dan in Nederland. Daarnaast zien we dat in de Scandinavische landen deze begeleiding binnen een land overal op uniforme wijze beschikbaar is.

In andere landen wordt meer dan in Nederland actief ingezet op bemiddeling voordat gerechtelijke procedures starten

De analyse van de systemen in Scandinavië en België laten zien dat in die landen er veel meer actief wordt ingezet op bemiddelingstrajecten. Dit kan zowel gaan om vrijwillige trajecten als om opgelegde bemiddelingstrajecten door een rechtbank. Daarnaast zijn deze bemiddelingstrajecten vaak expliciet kindgericht. Hierdoor krijgen kinderen al in een vroeg stadium ondersteuning en worden hun belangen vanaf het begin centraal gezet in de oplossing van het conflict.

Ook doorverwijzing naar aanvullende ondersteuningsvormen vindt in andere landen structureler en eerder in het proces plaats

Het onderzoek naar de internationale context laat zien dat in het Verenigd Koninkrijk en in de Scandinavische landen veel structureler wordt doorverwezen naar aanvullende beschikbare en onafhankelijke ondersteuning voor kinderen. Hierdoor wordt de bekendheid met het scala aan ondersteuning, en de toegang tot die ondersteuning vergroot. Daarnaast vindt deze doorverwijzing plaats *aan het begin* van een conflictbeslechtingstraject. In Groot-Brittannië fungeert de Children's Guardian, die aan het begin van elk proces wordt toegewezen, als wegwijzer. Door *doorverwijzing* structureel en vroegtijdig te organiseren wordt voorkomen dat toegang tot ondersteuning van kinderen in juridische trajecten afhankelijk is van ouders of voogden.

Conclusies en aanbevelingen | Aanbevelingen

Ondersteuning van kinderen vraagt om een netwerkbenadering

De behoeften van kinderen zijn dermate verschillend van aard dat het niet realistisch is om te verwachten dat één van de bestaande steunfiguren in al deze behoeften kan voorzien. De verschillende vereisten die er zouden zijn om wél aan alle verschillende behoeften te voldoen maken het daarnaast óók niet realistisch om een dergelijk “ideaal steunfiguur” te willen creëren. We bevelen daarom aan om niet op zoek te gaan naar deze *one size fits all steunfiguur*”, maar in plaats daarvan uit te gaan van een netwerkbenadering, en betere ondersteuning van kinderen te creëren door middel van een goed functionerend netwerk van ondersteuningsvormen.

Versterk de proactieve doorverwijzing vanuit rechtbanken naar geschikte steunfiguren

De gesprekken met jongeren laten zien dat er een gebrek aan bekendheid is met ondersteuningsvormen zorgt ervoor dat kinderen ondersteuning mislopen. Het toegang krijgen van ondersteuning mag daarom niet alleen van ouders of gezagsdragers afhankelijk zijn. Om bekendheid met ondersteuningsvormen te vergroten en toegang daartoe effectief aan te bieden is er een proactieve doorverwijzing nodig vanuit de rechtspraak naar passende ondersteuningsvormen.

Zet in op éérdere ondersteuning en doorverwijzing

Ook het *moment* van de inzet van ondersteuning of de doorverwijzing naar ondersteuning speelt een belangrijke rol. In Nederland is er geen steunfiguur die een kind meteen vanaf het begin van een procedure begeleidt. Een bijzondere curator wordt pas halverwege het proces aangesteld, en alleen als het proces al is geëscaleerd.

Dit betekent dat die ondersteuning voor het kind te laat komt. Door aan het begin van het proces meteen de ondersteuningsbehoefte in kaart te brengen kan ondersteuning op tijd worden ingezet. Dit kan door al meteen een bijzondere curator in te zetten of door gelijk door te verwijzen naar andere ondersteuningsvormen. Het is van belang dat bij het vaststellen van deze ondersteuningsbehoefte het kind zelf actief wordt bevraagd. Hierdoor wordt gezorgd dat ondersteuning op tijd wordt ingezet, en dat elk kind de mogelijkheid tot passende ondersteuning krijgt.

Maak kindvriendelijke terugkoppeling structureel onderdeel van de procedure

Hoewel mogelijk is om steunfiguren in te zetten om na een uitspraak een terugkoppeling en uitleg te verzorgen voor een kind, heeft dit als groot nadeel dat deze terugkoppeling dan alleen beschikbaar is voor kinderen die toegang hebben tot een steunfiguur. Daarom bevelen wij aan om een kindvriendelijke terugkoppeling een structureel onderdeel te maken van een uitspraak, en deze terugkoppeling te laten organiseren door de rechtbanken. Dit zou kunnen door middel van een gesprek met de rechter na afloop van een zaak, of door middel van een korte en kindvriendelijke schriftelijke toelichting bij een uitspraak.

Geef bemiddelingstrajecten een centralere rol bij de oplossing van familierechtelijke conflicten

De ervaringen in Scandinavië en België laten zien hoe bemiddelingstrajecten een rol kunnen spelen in conflictbeslechting rondom familierechtelijke kwesties zoals scheiding en omgang. Ook in Nederland zou een sterkere rol voor bemiddeling als (initieel) alternatief voor juridische procedures kunnen bijdragen aan het voorkomen dat kinderen onnodig in langdurige rechtszaken terecht komen. Daarnaast kan op die manier de ondersteuning van kinderen veel eerder vorm krijgen, en kan hun stem meteen vanaf het begin een plaats krijgen in de conflictbeslechting.

Conclusies en aanbevelingen | Aanbevelingen II

Onderzoek de mogelijkheden voor het inrichten van een coördinerend figuur zoals de Children's Guardian in het Verenigd Koninkrijk, of een alternatieve manier om aanvullende ondersteuning voor het kind aan het begin van elk proces te coördineren.

Dit onderzoek laat zien dat een coördinerend (steun)figuur zoals de Children's Guardian veel van de in dit onderzoek geïdentificeerde problemen zou ondervangen. Doordat de Guardian onafhankelijk is van jeugdbeschermingsinstanties, ouders of advocaten is deze bij uitstek *onafhankelijk*. Daarnaast is de Guardian als centraal figuur *aan het begin van het proces* gepositioneerd om te bekijken welke (aanvullende) ondersteuning voor het kind wenselijk is, en kan hij/zij het kind meteen doorverwijzen. Daarbij blijft de Guardian zelf ook gedurende het hele traject beschikbaar voor het kind. Hiermee ondervangt deze figuur het probleem van een versnipperd ondersteuningslandschap, en het gebrek aan bekendheid met alle ondersteuningsvormen binnen dit landschap. De standaard inzet van een Children's Guardian brengt hoge kosten met zich mee. Een onderzoek naar deze ondersteuningsvorm zal dan ook de kostenfactor mee moeten nemen, en bijvoorbeeld aandacht moeten besteden aan mogelijkheden om deze ondersteuningsvorm in te zetten bij selecte zaken.

6. Bijlagen

Bijlage 1 | Bronnenlijst

1. Villa Pinedo. (2024). [Zie mij en hoor\(r\)echt](#).
2. [Kamerstukken II 2024/25, 31839, nr. 1035](#) (Motie Westerveld)
3. Wetsvoorstel 'Wet versterking rechtsbescherming in de jeugdbescherming'
4. Van Dooijeweert, A., Lückers, M., & Huijter, J. (2024). [Kinderen en ouders met recht goed beschermd](#). Advies van de Adviescommissie rechtsbescherming en rechtsstatelijkheid in het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming.
5. General Comment nr. 12: [Het recht om gehoord te worden](#)
6. [Het kindgesprek](#) | Rechtspraak
7. Universiteit Leiden [adviseert over wetsvoorstel Versterking rechtsbescherming in de jeugdbescherming](#) - Universiteit Leiden
8. [Samenvatting reactie RvdK op wetsvoorstel kindbeschermingsmaatregelen](#) | Raad voor de Kinderbescherming
9. [Advies Wetsvoorstel versterking rechtsbescherming in de jeugdbescherming](#) | Advies | Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming
10. General Comment nr. 12: [Het recht om gehoord te worden](#)
11. General Comment nr. 12: [Het recht om gehoord te worden](#)
12. [Jeugdwet](#)
13. Reflectiecommissie familie- en jeugdrechters van de rechtbanken en de gerechtshoven. (2023). [RECHT DOEN aan kinderen en ouders](#).
14. Villa Pinedo. (2024). [Zie mij en hoor\(r\)echt](#).
15. Reflectiecommissie familie- en jeugdrechters van de rechtbanken en de gerechtshoven. (2023). [RECHT DOEN aan kinderen en ouders](#).
16. Van Bijleveld, G. G., Dedding, C. W. M., & Bunders-Aelen, J. F. G. (2015). [Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review](#). Child & Family Social Work, 20(2), 129-140.
17. Bruning, M.R., [Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie](#).
18. Villa Pinedo. (2024). [Zie mij en hoor\(r\)echt](#).
19. Weisz, V., Wingrove, T., Beal, S. J., & Faith-Slaker, A. (2011). [Children's participation in foster care hearings](#). Child Abuse & Neglect, 35(4), 267-272.
20. Villa Pinedo. (2024). [Zie mij en hoor\(r\)echt](#).
21. Bruning, M., Klootwijk, A., Smeets, D., Lenglet, M., & Universiteit Leiden. (2025). [Wetsvoorstel Versterking rechtsbescherming in de jeugdbescherming](#).
22. Van Bijleveld, G. G., Dedding, C. W. M., & Bunders-Aelen, J. F. G. (2015). [Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review](#). Child & Family Social Work, 20(2), 129-140.
23. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2020). [Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie](#). Rapport | Huiselijk Geweld.
24. Villa Pinedo. (2024). [Zie mij en hoor\(r\)echt](#).
25. Bruning, M., Klootwijk, A., Smeets, D., Lenglet, M., & Universiteit Leiden. (2025). [Wetsvoorstel Versterking rechtsbescherming in de jeugdbescherming](#).
26. Archard, D., & Uniacke, S. (2021). The Child's Right to a Voice. Res Publica, 27, 521-536.
27. Tisdall, E. K. M. (2015). [Children and Young People's Participation: A critical consideration of Article 12](#). In W. Vandenhole, E. Desmet, D. Reynaert & S. Lembrechts (Eds.), Routledge International Handbook of Children's Rights Studies (pp. 185-200). Routledge.
28. [Art. 809 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering](#)
29. Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2025). [Kinderen en ouders met recht goed beschermd - Advies van de Adviescommissie Rechtsbescherming en Rechtsstatelijkheid](#). Publicatie | Rijksoverheid.nl.
30. Pölkki, P., Vornanen, R., Pursiainen, M., & Riikonen, M. (2012). [Children's Participation in Child-protection Processes as Experienced by Foster Children and Social Workers](#). Child Care in Practice, 18(2), 107-125.
31. Pölkki, P., Vornanen, R., Pursiainen, M., & Riikonen, M. (2012). [Children's Participation in Child-protection Processes as Experienced by Foster Children and Social Workers](#). Child Care in Practice, 18(2), 107-125.
32. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2020). [Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie](#). Rapport | Huiselijk Geweld.
33. Villa Pinedo. (2024). [Zie mij en hoor\(r\)echt](#).
34. Bruning, M., Klootwijk, A., Smeets, D., Lenglet, M., & Universiteit Leiden. (2025). [Wetsvoorstel Versterking rechtsbescherming in de jeugdbescherming](#).
35. Villa Pinedo. (2024). [Zie mij en hoor\(r\)echt](#).
36. [Bruning, M., Klootwijk, A., Smeets, D., Lenglet, M., & Universiteit Leiden. \(2025\). Wetsvoorstel Versterking rechtsbescherming in de jeugdbescherming](#).
37. Pölkki, P., Vornanen, R., Pursiainen, M., & Riikonen, M. (2012). [Children's Participation in Child-protection Processes as Experienced by Foster Children and Social Workers](#). Child Care in Practice, 18(2), 107-125.
38. Hart, S. N. (2002). [Making Sure the Child's Voice is Heard](#). International Review of Education, Vol. 48, No. 3/4, Education and Human Rights, pp. 251-258.
39. Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2025). [Kinderen en ouders met recht goed beschermd - Advies van de Adviescommissie Rechtsbescherming en Rechtsstatelijkheid](#). Publicatie | Rijksoverheid.nl.

Bijlage 1 | Bronnenlijst II

40. Reflectiecommissie familie-en jeugdrechters van de rechtbanken en de gerechtshoven. (2023). [RECHT DOEN aan kinderen en ouders](#).
41. Van Bijleveld, G. G., Dedding, C. W. M., & Bunders-Aelen, J. F. G. (2015). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child & Family Social Work*, 20(2), 129-140.
42. Villa Pinedo. (2024). [Zie mij en hoor\(r\)echt](#).
43. Reflectiecommissie familie-en jeugdrechters van de rechtbanken en de gerechtshoven. (2023). [RECHT DOEN aan kinderen en ouders](#).
44. Villa Pinedo. (2024). [Zie mij en hoor\(r\)echt](#).
45. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2021). [Adviesrapport Expertteam Ouderverstoting/Complexe omgangsproblematiek](#). Rapport | Huiselijk Geweld.
46. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2023). [Onderzoek "Een recht op een steunfiguur voor jeugdigen in de Jeugdwet?" Rapport](#) | Rijksoverheid.nl.
47. Verwey-Jonker Instituut. (2024). [Als contact niet vanzelfsprekend is na scheiding](#).
48. Villa Pinedo. (2024). [Zie mij en hoor\(r\)echt](#).
49. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2023). [Onderzoek "Een recht op een steunfiguur voor jeugdigen in de Jeugdwet?" Rapport](#) | Rijksoverheid.nl.
50. Van Bijleveld, G. G., Dedding, C. W. M., & Bunders-Aelen, J. F. G. (2015). [Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review](#). *Child & Family Social Work*, 20(2), 129-140.
51. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2023). [Onderzoek "Een recht op een steunfiguur voor jeugdigen in de Jeugdwet?" Rapport](#) | Rijksoverheid.nl.
52. Ministerie van Algemene Zaken. (2022). [Handreiking Steunfiguur Kind bij scheiding](#). Publicatie | Rijksoverheid.nl.
53. van Bijleveld, G. G., Dedding, C. W. M., & Bunders-Aelen, J. F. G. (2015). [Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review](#). *Child & Family Social Work*, 20(2), 129-140.
54. Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2025). [Kinderen en ouders met recht goed beschermd - Advies van de Adviescommissie Rechtsbescherming en Rechtsstatelijkheid](#). Publicatie | Rijksoverheid.nl.
55. Pölkki, P., Vornanen, R., Pursiainen, M., & Riikonen, M. (2012). [Children's Participation in Child-protection Processes as Experienced by Foster Children and Social Workers](#). *Child Care in Practice*, 18(2), 107-125.
56. Reflectiecommissie familie-en jeugdrechters van de rechtbanken en de gerechtshoven. (2023). [RECHT DOEN aan kinderen en ouders](#).
57. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2021). [Adviesrapport Expertteam Ouderverstoting/Complexe omgangsproblematiek](#). Rapport | Huiselijk Geweld.
58. van Bijleveld, G. G., Dedding, C. W. M., & Bunders-Aelen, J. F. G. (2015). [Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review](#). *Child & Family Social Work*, 20(2), 129-140.
59. [Gezinsadvocaat: Kort en Krachtig](#), Triqs, 2023; via: [Pilot gezinsadvocaat](#)
60. [De Kindbehartiger](#)
61. [De villa Pinedo methode](#)
62. [Onderzoeksrapport: effecten buddy programma](#)
63. [Villa Pinedo Jaarverslag](#)
64. [Villa Pinedo](#)
65. [Onderzoeksrapport: effecten buddy programma](#)
66. [Natuurlijk mentorschap effectief in jeugdhulp](#) | ZonMw
67. [JIM-nijmegen](#)
68. [Youth Initiated Mentors: Do They Offer an Alternative for Out-of-Home Placement in Youth Care? | The British Journal of Social Work](#) | Oxford Academic
69. [Uitkomsten GRIP onderzoek - jimwerkt.nl](#)
70. [Bijzondere curator](#) | Rechtspraak
71. [Stichting Bijzonder Curator Nederland](#)
72. [Kinderombudsman- de bijzonder curator](#)
73. [Research Memorandum \(RM\) 2023](#)
74. [Pilot bijzondere curator/gedragdeskundige in de rechtbank Zeeland-West-Brabant, locatie Breda. Het belang van het kind in complexe scheidingenomslag](#) | Eerste Kamer
75. [Stichting ExpEx](#)
76. [Expex Jaarverslag 2024](#)
77. [Kinderen welkom bij kindercoach in de rechtbank Limburg- Rechtspraak](#)
78. Forsberg, H., & Kröger, T. (eds) (2012). *Social work and child welfare politics*
79. [Mediation in Norway. 'Faster, Cheaper and more Friendly' | Mediation: Principles and Regulation in Comparative Perspective](#) | Oxford Academic
80. [Decreet Integrale Jeugdhulp](#)
81. Van Eerdenburg, [Bemiddeling in Familiezaken: knelpunten en Perspectieven](#), Katholieke Universiteit Leuven 2009
82. [Mediation in Norway. 'Faster, Cheaper and more Friendly' | Mediation: Principles and Regulation in Comparative Perspective](#) | Oxford Academic

Bijlage 2 | Gesproken partijen

- ▶ Ervaringsdeskundigen van Villa Pinedo
- ▶ Ervaringsdeskundigen van Expex
- ▶ Ervaringsdelers en ervaringsdeskundigen via Jeugd Welzijns Beraad (groepssessies)
- ▶ Ervaringsdelers en ervaringsdeskundigen via Partners voor Jeugd (groepssessies)
- ▶ Expex
- ▶ Gezingsadvocaat (organisatie)
- ▶ Jeugdzorg Nederland
- ▶ Nederlands Jeugd Instituut
- ▶ Raad voor de Kinderbescherming
- ▶ Raad voor de Rechtsspraak
- ▶ Stichting Adiona (kindercoach in de rechtbank)
- ▶ Stichting Bijzondere Curator Nederland
- ▶ Stichting Jim Werkt
- ▶ Stichting Kids in Between (kindbehartiger)
- ▶ Vereniging van Nederlandse Jeugdrechtsadvocaten
- ▶ Vereniging van Familie- en Erfrechtadvocaten en scheidingsmediators
- ▶ Villa Pinedo

Bijlage 3 | Belangrijkste stappen in familierechtelijke en jeugdbeschermingstrajecten

Meer weten?

(030) 236 30 30

Andersson Elffers Felix

www.aef.nl

mail@aef.nl